Nr 17.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459); given Stockholms slott den 19 januari 1945.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av prisreglerings-lagen den 30 juni 1942 (nr 459).

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).

Härigenom förordnas, *dels* att underrubriken före 1 § prisregleringslagen den 30 juni 1942, vilken lag gäller till och med den 30 juni 1945,[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att närmast efter 1 § skall införas en ny paragraf, betecknad 1 a §, av nedan angiven lydelse, *dels* att 2, 2a, 3—6, 8, 10, 11 och 16 §§[2] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att lagen i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

Nuvarande lydelse:	**Föreslagen lydelse:**
Inledande bestämmelse.	**Inledande bestämmelser.**
— — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — —
	1 a §.
	Med tjänst avses i denna lag sådan tjänst som någon, yrkesmässigt eller eljest, såsom företagare utför åt annan.
	Lika med utförande av tjänst skall enligt denna lag anses dels utövande av verksamhet, som avser att åt resande eller andra mot betalning tillhandahålla möblerad bostad, vare sig ensamt eller i förening med förplägnad (hotell- och pensionatrörelse), dels ock upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.
	Lika med försäljning av förnödenhet skall anses överlåtelse eller upplåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art, så ock upplåtelse av rättighet att å fastighet avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

[1] Jfr 1944: 149.

[2] Senaste lydelse av 2, 2 a, 5, 6, 8, 10 och 11 §§ se 1943: 308.

Nuvarande lydelse:

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför* viss tjänst skall vara skyldig

1) att ofördröjligen — — — föreskriften angives;

2) att varje — — — prishöjningen; eller

3) att minst — — — skälen därtill.

Den som — — — skall göras.

Lika med utförande av tjänst skall enligt denna lag anses utövande av verksamhet, som avser att åt resande eller andra mot betalning tillhandahålla möblerad bostad, vare sig ensamt eller i förening med förplägnad (hotell- och pensionatrörelse).

2 a §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller *som* frivilligt utför *tjänst, som i 2 § avses,* icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat *(prisstopp).*

Föreslagen lydelse:

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller *yrkesmässigt utför* viss tjänst skall vara skyldig

1) att ofördröjligen — — — föreskriften angives;

2) att varje — — — prishöjningen; eller

3) att minst — — — skälen därtill.

Den som — — — skall göras.

2 a §.

1 mom. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller frivilligt utför *viss tjänst* icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat *(prisstopp). Sker efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som med föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga.*

Nuvarande lydelse:

Föreskrift om — — — till prishöjning.

Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att förnödenhet, som är avsedd att *användas såsom ersättning för eller till utdrygning av* den prisreglerade förnödenheten och som icke saluförts inom landet före den dag prisstoppet föreskrevs, icke må försäljas eller utbjudas till avyttring *förrän* priset å förnödenheten godkänts av myndighet som Konungen bestämmer. Godkänt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten.

Föreslagen lydelse:

Föreskrift om — — — till prishöjning.

2 mom. Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att förnödenhet, som är avsedd att *erhålla samma eller liknande användning som* den prisreglerade förnödenheten och som icke saluförts inom landet före den dag prisstoppet föreskrevs, icke må *under den tid prisstoppet är gällande* försäljas eller utbjudas till avyttring *med mindre* priset å förnödenheten godkänts av myndighet som Konungen bestämmer. Godkänt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten.

3 mom. Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller har pris å viss förnödenhet godkänts jämlikt 2 mom. och inträda därefter sådana på prisbildningen inverkande förhållanden att priset skäligen bör sänkas, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna om sådan prissänkning. Förordnande som nyss sagts må meddelas beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller beträffande viss företagare. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer må ock meddela förordnande om prissänkning beträffande viss företagare, därest för honom gällande stoppris väsentligt överstiger det gängse priset.

Förordnande som i första stycket sägs gäller under den tid prisstoppet är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

Nuvarande lydelse:

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av *tjänst som i 2 § avses.*

Normalpriset må — — — sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller *tjänst som i 2 § avses utföras,* må priset icke överskridas med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utföra* viss tjänst skall tillkomma endast

1) den som — — — viss sammanslutning;

2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utfört* sådan tjänst.

Meddelas föreskrift — — — därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka

Föreslagen lydelse:

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av *viss tjänst.*

Normalpriset må — — — sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller *viss tjänst utföras, eller eljest beträffande den ordning, i vilken försäljningen må ske eller tjänsten utföras,* må priset icke överskridas *eller utfästelsen eljest frångås* med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller *yrkesmässigt utföra* viss tjänst skall tillkomma endast

1) den som — — — viss sammanslutning;

2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller *yrkesmässigt utfört* sådan tjänst.

Meddelas föreskrift — — — därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka

Nuvarande lydelse:

uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utföra* tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller vid utförande av *tjänst, som i 2 § avses,* taga eller träffa avtal om vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till säljarens eller företagarens självkostnad och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

Ej heller — — — sådant vederlag.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför* viss tjänst, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de — — — åligger myndigheten;

2) för kontroll — — — för myndigheten.

Försummar någon — — — sådant vite.

10 §.

Myndighet som — — — av förnödenheten.

Föreslagen lydelse:

uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller *yrkesmässigt utföra* tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller vid utförande av *tjänst,* taga eller träffa avtal om vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till säljarens eller företagarens självkostnad och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

Ej heller — — — sådant vederlag.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller *yrkesmässigt utför* viss tjänst, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de — — — åligger myndigheten;

2) för kontroll — — — för myndigheten.

Försummar någon — — — sådant vite.

10 §.

Myndighet som — — — av förnödenheten.

Nuvarande lydelse:

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om *utförande av tjänst som i 2 § avses.*

11 §.

Med dagsböter — — — år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 §, eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller att visst pris å förnödenhet godkänts jämlikt 2 a § *sista stycket,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten till *förhöjt pris* eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt *förhöjt pris* eller som, med vetskap om att föreskrift enligt 2 a § *sista stycket* meddelats beträffande viss förnödenhet, brutit mot föreskriften;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller *å tjänst som i 2 § avses,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst som i 4 § sägs, utan

Föreslagen lydelse:

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om *yrkesmässigt utförande av viss tjänst.*

11 §.

1 mom. Med dagsböter — — — år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 §, eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller att visst pris å förnödenhet godkänts jämlikt 2 a § *2 mom. eller att prissänkning beträffande viss förnödenhet eller tjänst föreskrivits jämlikt 2 a § 3 mom.,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten till *högre pris än det sålunda fastställda* eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt *högre pris än det fastställda* eller som, med vetskap om att föreskrift enligt 2 a § *2 mom.* meddelats beträffande viss förnödenhet, brutit mot föreskriften;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller *tjänst,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst som i 4 § sägs, utan

Nuvarande lydelse:

tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten *för högre pris än det utfästa eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt sådant pris* eller som, med vetskap om utfästelsen, i återförsäljningssyfte *för förnödenheten betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris än det utfästa;*

4) den som — — — eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att sälja viss förnödenhet eller utföra *tjänst, som i 2 § avses,* eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

6) *den som brutit mot bestämmelserna i 6 §;*

7) *den som brutit mot det i 7 § stadgade förbudet;*

8) den som — — — vilseleda myndighet.

Vid bedömande — — — betydande storlek.

Lika med — — — yrkesmässig förvärvsverksamhet.

Ej må köpare i andra fall än förut angivits dömas för delaktighet i av säljare begånget brott som i *första*

Föreslagen lydelse:

tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten *eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten till högre pris än det utfästa eller eljest i strid mot utfästelsen* eller som, med vetskap om utfästelsen, i återförsäljningssyfte *köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten i strid mot utfästelsen;*

4) den som — — — eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att sälja viss förnödenhet eller utföra *viss tjänst,* eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

6) *den som försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenhet eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänst mot vederlag, som i 6 § sägs;*

7) *den som försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenhet eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänst under villkor, som jämlikt 7 § icke må uppställas;*

8) den som — — — vilseleda myndighet.

Vid bedömande — — — betydande storlek.

2 mom. Lika med — — — yrkesmässig förvärvsverksamhet.

Ej må köpare i andra fall än förut angivits dömas för delaktighet i av säljare begånget brott som i *1 mom.*

Nuvarande lydelse:

stycket under 1), 2), 3) *eller 5)* avses, där ej köparen *med sådan vetskap, varom i nämnda lagrum är sagt,* uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den, som erlagt eller förbundit sig att erlägga betalning för tjänst som i *första stycket* under 1, 2), 3) *eller 5)* avses, så ock i fråga om säljares delaktighet i sådant av köpare begånget brott som i *första stycket* under 4) avses.

Fälles någon till straff enligt *första eller tredje stycket,* skall domstolen tillika förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits; dock att, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, nedsättning må ske av det värde som skall utgivas.

16 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom vad någon förpliktas utgiva enligt 11 § *sista stycket* tillfalla kronan.

Föreslagen lydelse:

under 1), 2), 3), *5), 6) eller 7)* avses, där ej köparen uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den, som erlagt eller förbundit sig att erlägga betalning för tjänst som i *1 mom.* under 1), 2), 3), *5), 6) eller 7)* avses, så ock i fråga om säljares delaktighet i sådant av köpare begånget brott som i *1 mom.* under 4) avses.

3 mom. Fälles någon till straff enligt *1 mom. eller 2 mom. första stycket,* skall domstolen tillika förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits; dock att, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, nedsättning må ske av det värde som skall utgivas.

16 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom vad någon förpliktas utgiva enligt 11 § *3 mom.* tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Stadgandet i 2 a § 1 mom. första stycket sista punkten skall icke äga tillämpning beträffande överlåtelse av rörelse, som skett före denna lags ikraftträdande.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 januari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459) samt om vissa ändringar i lagen,* därvid föredraganden anför.

I. Inledning.

Nu gällande prisregleringslag, som utfärdades den 30 juni 1942 (nr 459), trädde i kraft den 1 juli samma år och ägde ursprungligen giltighet till och med den 30 juni 1943. Genom lagar den 26 februari 1943 (nr 70) och den 4 juni samma år (nr 308) vidtogos vissa ändringar i prisregleringslagen, varjämte vid sistnämnda tillfälle giltighetstiden utsträcktes till och med den 30 juni 1944. Sedermera har genom lag den 31 mars 1944 (nr 149) förordnats, att prisregleringslagen skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1945.

Enligt den inledande bestämmelsen i 1 § prisregleringslagen erfordras, för att lagens huvudbestämmelser skola träda i tillämpning, att särskilt förordnande därom meddelats. Sådant förordnande må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnande meddelas av Konungen med riksdagens samtycke, dock att, när riksdagen ej är samlad, provisoriskt förordnande må meddelas av Konungen. Genom kungörelse den 30 juni 1942 (nr 460) meddelade Konungen med riksdagens samtycke förordnande, varom nyss är sagt, att gälla från och med den 1 juli 1942 tills vidare. Förordnandet är alltjämt gällande.

Beträffande det närmare innehållet i prisregleringslagen må följande här nämnas. Enligt 2 § första stycket äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer meddela vissa föreskrifter i prisreglerande syfte med avseende å den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför viss tjänst. Sålunda må enligt första stycket 1) stadgas skyldighet för vederbörande säljare eller företagare att ofördröjligen

anmäla det pris, som han tillämpat för förnödenheten eller tjänsten å dag som i föreskriften angives. Enligt första stycket 2) må stadgas skyldighet för vederbörande näringsidkare att varje gång höjning av priset vidtages ofördröjligen anmäla prishöjningen. Enligt första stycket 3) må föreskrivas, att vederbörande näringsidkare skall vara skyldig att minst en vecka innan höjning av priset är avsedd att vidtagas anmäla den tillärnade prishöjningen och skälen därtill. Vidare stadgas i 2 § andra stycket, att den som meddelat föreskrift om anmälningsskyldighet äger bestämma till vilken myndighet anmälan skall göras. I 2 § tredje stycket föreskrives, att lika med utförande av tjänst skall enligt prisregleringslagen anses utövande av verksamhet, som avser att åt resande eller andra mot betalning tillhandahålla möblerad bostad, vare sig ensamt eller i förening med förplägnad (hotell- och pensionatrörelse).

I 2 a § — som infördes i prisregleringslagen genom lagen den 4 juni 1943 (nr 308) — meddelas vissa bestämmelser angående s. k. *prisstopp*. Sålunda stadgas i första stycket, att Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller som frivilligt utför tjänst, som i 2 § avses, icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat. Enligt andra stycket må föreskrift om prisstopp meddelas att gälla för viss tid, högst tre månader. Då skäl därtill äro må prisstoppet förlängas, varje gång för högst tre månader. Den som meddelat föreskrift om prisstopp äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd till prishöjning. Vidare stadgas i tredje stycket att, om prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet, Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att förnödenhet, som är avsedd att användas såsom ersättning för eller till utdrygning av den prisreglerade förnödenheten och som icke saluförts inom landet före den dag prisstoppet föreskrevs, icke må försäljas eller utbjudas till avyttring förrän priset å förnödenheten godkänts av myndighet som Konungen bestämmer. Godkänt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten.

Enligt 3 § första stycket äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av tjänst som i 2 § avses. I andra stycket föreskrives, att normalpriset icke må överskridas med mindre säljaren eller företagaren erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt normalpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

I 4 § stadgas att om någon till offentlig myndighet gjort särskild *utfästelse* beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller tjänst som i 2 § avses utföras, priset icke må överskridas med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

Vidare meddelas i 5 § bestämmelser om s. k. *tvångskartellering* och i 6 § ett allmänt förbud mot *prisocker*. I 7 § meddelas bestämmelser om s. k. *kombinationsavtal* och i 8 och 9 §§ föreskrifter om viss uppgiftsskyldighet. Enligt 10 § äger myndighet som Konungen bestämmer meddela vissa föreskrifter rörande anslag med prisuppgifter m. m. I 11 § äro upptagna vissa ansvarsbestämmelser.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av prisregleringslagen ha av Kungl. Maj:t meddelats genom kungörelse den 4 juni 1943 (nr 309). Denna kungörelse, som ursprungligen gällde till och med den 30 juni 1944, har genom kungörelse den 31 mars 1944 (nr 150) förlängts för tiden till och med den 30 juni 1945.

Bestämmelser rörande allmänt prisstopp ha utfärdats dels av statens priskontrollnämnd den 31 oktober 1942 dels ock av Kungl. Maj:t genom kungörelse den 4 juni 1943 (nr 310). Sistnämnda kungörelse har sedermera upprepade gånger erhållit förlängd giltighet, senast genom kungörelse den 24 november 1944 (nr 748).

I en den 22 augusti 1944 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse har *statens priskontrollnämnd,* jämte det nämnden framlagt resultaten av sina överväganden i fråga om prispolitikens utformning under omställningprocessen efter det europeiska krigets slut, hemställt om de ändringar i prisregleringslagen, vilka framginge av ett vid skrivelsen fogat lagförslag. Förutom nämnda lagförslag — vilket torde få såsom *Bihang* fogas vid statsrådsprotokollet för denna dag — funnos vid skrivelsen fogade *dels* en den 6 juli 1944 dagtecknad skrivelse från Sveriges grossistförbund till priskontrollnämnden, *dels ock* en inom nämnden utarbetad P. M. angående prisstoppet och de kommunala taxorna.

Över priskontrollnämndens skrivelse med därvid fogade handlingar ha, efter remiss, *yttranden* avgivits av fullmäktige i riksbanken, kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, kommerskollegium (efter hörande av Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare), socialstyrelsen, statens industrikommission, statens livsmedelskommission och statens bränslekommission, Sveriges industriförbund (med överlämnande av yttrande från textilrådet), Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, kooperativa förbundet, svenska arbetsgivareföreningen, svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, landsorganisationen i Sverige samt svenska stadsförbundet.

Sedermera har *priskontrollnämnden* inkommit med en den 7 november 1944 dagtecknad, kompletterande skrivelse i ärendet.

I den följande framställningen kommer jag att först behandla utsikterna beträffande prisutvecklingen, i vilket sammanhang jag torde få anledning beröra jämväl frågan om förlängning av prisregleringslagens giltighetstid. Härefter torde jag — i anslutning till innehållet i priskontrollnämndens skri-

velse den 22 augusti 1944 — få behandla *dels* förutsättningarna och riktlinjerna för den fortsatta priskontrollen, *dels* priskontrollens medel och *dels* de speciella ändringar i prisregleringslagen, vilka nu synas påkallade.

II. Utsikterna beträffande prisutvecklingen, m. m.

Priskontrollnämndens framställning. I sin skrivelse den 22 augusti 1944 har *priskontrollnämnden* inledningsvis erinrat om de i propositionen nr 252 till 1944 års riksdag uppdragna riktlinjer för den statliga penningpolitiken, till vilka riksdagen anslutit sig. Enligt dessa riktlinjer skulle prisnivån anpassas nedåt i den mån ett förbättrat försörjningsläge inträdde i samband med att den extraordinära varuknappheten upphörde samt import- och produktionskostnaderna nedginge. Penninginkomsterna borde i regel varken höjas eller sänkas. Vid tillämpningen av prissänkningsprogrammet borde tillses, att depressionsverkningar, som hotade att leda till en mera allmän arbetslöshet, undvekes, samtidigt som det emellertid borde iakttagas, att en så fullständig återgång av den under kriget inträdda prisstegringen som möjligt vore önskvärd.

Priskontrollnämnden har därefter lämnat en redogörelse för prispolitiken och prisutvecklingen hittills under kriget och i sådant hänseende anfört:

Ifråga om såväl prispolitik som prisutveckling under kriget kunna två olika skeden särskiljas. Under de första tre krigsåren hade priskontrollen till uppgift att förhindra större prisstegringar än som svarade mot inträffade, ofrånkomliga stegringar av de direkta produktionskostnaderna. På grund av höjda importpriser, kostnadsfördyringar vid övergången till inhemskt bränsle och inhemska råvaror, dyrbar ersättningsproduktion och två års missväxt kunde en ganska betydande höjning av prisnivån icke undvikas. En omläggning av prispolitiken företogs hösten 1942, då nämnden fick direktiv att i fortsättningen medgiva prishöjningar endast i undantagsfall och då föreskrifterna om allmänt prisstopp utfärdades. Sedan omläggningen av prispolitiken genomförts, har stabilitet i prisnivån uppnåtts.

Vidare har priskontrollnämnden anfört bl. a. följande:

Inom nämnden har verkställts en undersökning av vinstutvecklingen inom industrien under åren 1938—1942, byggd på bokslutsanalyser från 280 industriföretag. Enligt denna visade de undersökta företagen en ökning av bruttovinsten (d. v. s. nettovinst + skatter + avskrivningar + förändringar i dold förkrigslagerreserv + »vinstdispositioner») med 34 procent. Frånräknas skatterna och sådana bland vinstdispositionerna ingående poster, som representera verkliga kostnader för företagen, såsom kostnader för krisanläggningar och försvarsanordningar, överprisavdrag m. m., kvarstår en vinstökning på högst 15 procent. Den redovisade nettovinsten steg med 8 procent mellan åren 1938 och 1942. En av industriens utredningsinstitut företagen undersökning av 225 industriföretags nettovinster och utdelningar har likaledes givit till resultat en nettovinstökning mellan åren 1938 och 1942 med 8 procent. Vissa förhållanden tyda emellertid på att det resultat, som de bägge nämnda utredningarna kommit fram till, innebär någon överskattning av vinstutvecklingen för det totala aktiebolagsbeståndet inom industrien, främst

därför att de större företagen, vilka synas ha haft en gynnsammare vinstutveckling än de mindre, blivit överrepresenterade i båda undersökningarna. — — —

Inom nämnden har undersökningen rörande vinstutvecklingen inom industrien fullföljts och preliminära resultat föreligga nu beträffande 1943 års bokslut. Dessa tyda på att bruttovinstläget för industrien som helhet varit praktiskt taget oförändrat under 1943 jämfört med 1942. Utvecklingen är dock ganska ojämn för de olika industrigrenarna. En viss vinstökning har ägt rum inom järn- och metallindustrien samt kemisk-teknisk industri, under det att en kraftig minskning av vinsten skett för skogs- och skoindustrierna. Övriga industrigrupper synas ha ungefär oförändrade bruttovinster.

Sammanfattningsvis har priskontrollnämnden i nu förevarande hänseende uttalat, att det aktuella prispolitiska läget framstode som resultatet av den utveckling, som i det föregående tecknats. Under närmare två år hade en betydande stabilitet varit rådande. Prisnivån hade snarast varit svagt fallande, lönenivån hade visat vissa tendenser i stigande riktning, medan företagsvinsterna inom industrien av hittills tillgängliga uppgifter att döma genomsnittligen varit i huvudsak oförändrade. Omsättningsökningen inom handeln och det förbättrade produktionsresultatet inom jordbruket hade haft ett gynnsamt inflytande på dessa näringars lönsamhet.

I skrivelsen den 22 augusti 1944 har priskontrollnämnden i fråga om utsikterna beträffande prisutvecklingen under den närmaste framtiden samt behovet av fortsatt priskontroll vidare anfört:

Därest inga betydande förändringar på försörjningsområdet eller i fråga om utrikeshandeln inträffa, skulle skäl knappast föreligga att diskutera förändringar i prispolitiken. Denna finge alltjämt inriktas på att hålla tillbaka prisstegringstryck och tillvarataga prissänkningschanser på samma sätt som skett under de senaste åren. Härigenom bibehållas förutsättningarna för den återhållsamhet i lönepolitiken, som erfordras för att icke prisstoppet skall sprängas i ett läge, där utrymmet för en generell höjning av lönenivån synes vara starkt begränsat. Stora förändringar i läget kunna emellertid uppkomma i samband med ett slut på kriget i Europa.

Betydande svårigheter föreligga att bedöma den sannolika ekonomiska utvecklingen efter det europeiska krigets slut. Här skall endast diskuteras utvecklingen under den tidrymd, då övergången från krigs- till fredshushållning äger rum. Det är troligt, att den första övergångstiden kommer att ha samma huvudkarakteristika som krigsperioden: varuknapphet och köpkraftsöverskott. Utvecklingen kan emellertid komma att bli ytterst ojämn på olika områden. Uppträdandet av skiljaktiga tendenser på olika håll kan försvåra överblicken. Följande tendenser kunna samtidigt göra sig gällande.

a) För vissa varor inträffar en snabb förbättring i tillgången, import- och andra kostnader sjunka och priserna falla.

b) Inom andra områden inträder icke omedelbart någon mer avsevärd ökning i varutillgången, men kostnaderna för import av konsumtionsvaror eller av råvaror och halvfabrikat för produktion inom landet undergå en sänkning, t. ex. till följd av sjunkande fraktkostnader eller nya och billigare inköpskällor.

c) En prisstegring i utlandet på vissa produkter kan medföra höjda importpris, oberoende av om tillförseln förbättras eller försämras. Det är ovisst,

i vilken utsträckning sådana prisrörelser kunna motverkas genom valutapolitiska åtgärder.

d) Arbetarrörelsens ledning har uttalat sin anslutning till programmet om en fortsatt inkomststabilisering och reallönernas återställande genom en sänkt prisnivå. Icke desto mindre kunna vissa risker föreligga för löneaktioner på olika områden i samband med krigsslutet.

Det är, som förut framhållits, icke möjligt att nu bedöma, i vilken mån dessa olika tendenser komma att göra sig gällande under den närmaste efterkrigsperioden. Den möjligheten kan icke heller uteslutas, att en fullt utbildad högkonjunktur uppstår, innan en eventuell omställningskris i de stater, som deltagit i kriget, drar ned världen i en efterkrigsdepression. En inflationskonjunktur av samma typ som under åren 1919—1920 kan uppkomma. Prisutvecklingen i vårt land kan komma att påverkas av en stark prisstegring på exportvarorna. Om en allmän inflationsmentalitet får tillfälle att breda ut sig, kan den befaras medföra en stark press uppåt på såväl priser som löner. Även om en sådan inflationsbetonad högkonjunktur icke skulle komma till stånd under den närmaste efterkrigstiden, föreligger dock uppenbarligen risk för att otillräcklig varutillgång och en under krigstiden förstärkt kartelliseringstendens kan komma att verka i hög grad bromsande på prissänkningsprocessen.

Ovanstående mycket schematiska översikt av de sannolika utvecklingsmöjligheterna närmast efter krigsslutet leder enligt nämndens mening till slutsatsen, att fortsatt statlig priskontroll blir nödvändig under övergångstiden till fredshushållning. Den kan med hänsyn till de ökade krav på prispolitikens effektivitet, som anförda utvecklingstendenser ställa, t. o. m. behöva förstärkas i vissa avseenden. Prisstoppolitiken torde därvid få fullföljas. Utifrån kommande prisstegringsimpulser måste så vitt möjligt motverkas. Av flera skäl kan därjämte en aktiv prissänkningspolitik bli nödvändig.

Redan ur allmänna synpunkter är det önskvärt, att den höjning av penningvärdet, som enligt det penningpolitiska programmet bör eftersträvas, kommer till stånd så snabbt som möjligt. Ett hastigt prisfall torde utlösa mindre skadliga verkningar för näringslivet än en utdragen prisfallsperiod.

Prisnivån synes vidare under kriget ha stigit mera i vårt land än i exempelvis England och Förenta Staterna. Det valutapolitiska utrymmet för en neutralisering av den efter kriget eventuellt kvarstående effekten härav kan komma att vara begränsat. Risk föreligger därför att den svenska pris- och kostnadsnivån blir fel anpassad till utlandets med de ogynnsamma konsekvenser detta kan få främst för exportnäringarna. Det är möjligt att denna ojämnhet i förhållande till utlandet kan komma att rättas till genom att utvecklingen i andra länder under övergångstiden karakteriseras av stigande priser. Redan den här berörda risken för uppkomsten av en felanpassning gentemot utlandet är dock enligt nämndens uppfattning ett starkt skäl för att en effektiv prissänkningspolitik bör eftersträvas.

Remissyttrandena. *Fullmäktige i riksbanken* ha utförligt behandlat utsikterna beträffande prisutvecklingen samt frågan om behövligheten av fortsatt priskontroll. Fullmäktiges skrivelse har emellertid såsom bilaga fogats vid den till 1944 års riksdag avlåtna propositionen (nr 296) angående provisorisk förbättring av löneställningen för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. Jag torde därför i denna del allenast få hänvisa till nyssnämnda proposition.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har erinrat om vad kommissionen tidigare anfört i ett över bankofullmäktiges förenämnda skrivelse avgivet remissyttrande. Kommissionen hade därvid uttalat bl. a. att, ehuru en aktiv politik från riksbankens sida vore ett oundgängligt led i statsmakternas strävan att förverkliga den eftersträvade pris- och inkomstpolitiken, de penningpolitiska medlen likväl i nuvarande läge hade en begränsad räckvidd. För att åvägabringa en prissänkning, när förutsättningar härför uppstode, vore därför fortsatta direkta ingrepp på varumarknaden nödvändiga. Bland dessa tillmätte kommissionen priskontrollen en central betydelse. Ehuru inom kommissionen enighet rådde om att priskontrollen icke borde bestå, sedan normala förhållanden åter inträtt, ansågs likväl, att den borde bibehållas under en övergångstid efter nu pågående krig, så länge som icke på annat sätt en anpassning av priserna till de fallande kostnaderna kunde åstadkommas eller påräknas. Det stod klart för kommissionen, att priskontrollens uppgift under övergångstiden i viss mån komme att bliva en annan än under kriget, samtidigt som den av olika orsaker sannolikt bleve svårare, varför en översyn av metoderna för prisregleringen liksom av nämndens befogenheter vore påkallad.

Kommerskollegium har anfört:

Särskilt vill kollegium understryka betydelsen av att man bemödar sig om att så långt görligt är undvika såväl en deflationistisk som inflationistisk utveckling. I båda hänseendena finnas erfarenheter från förra efterkrigstiden, vilka böra utgöra en varning. De lärdomar, som kunna dragas härav, peka i första hand hän på önskvärdheten att uppehålla stabilitet i de ekonomiska förhållandena. Huru utsikterna för en sådan ordning kunna gestalta sig när kriget är slut, är givetvis svårt att nu bedöma. Den framgång, som prisstoppspolitiken onekligen har att uppvisa, bör ej bortskymma, att faktorer föreligga, som kunna verka i inflationistisk riktning. Såsom Stockholms handelskammare påpekat är här att observera de tendenser till lönestegringar, som föreligga. Andra faktorer, som verka i samma riktning, äro, såsom Skånes handelskammare erinrat, den försämrade varuförsörjning under en övergångstid, som kan befaras bli följden av en reducerad utrikeshandel med Centraleuropa, liksom kreditgivningen till utlandet.

Socialstyrelsen har funnit behovet av en fortsatt priskontroll vara klart ådagalagt. Det vore ovisst, vilka prisförhållanden som skulle inträda närmast efter krigets slut. Utvecklingen kunde bli ojämn och komma att innefatta tendenser i olika riktningar. Priskontrollen kunde då till en tid och kanske till och med i högre grad än tillförne vara påkallad som ett av de medel, som stode samhället till buds för att hejda en hotande inflation. Å andra sidan kunde utan tvivel en rätt bedriven priskontroll även komma att bli ett tjänligt instrument för en aktiv prissänkningspolitik i samband med förr eller senare inträdande lättnader i varuförsörjningen. Det vore för näringslivet lyckligast, att den i ett sådant sammanhang naturliga prissänkningen komme så snabbt som möjligt. Givetvis bleve en sådan sänkning av varuprisnivån i samband med en rikligare varutillgång i och för sig önskvärd ur konsumtionens synpunkt och icke minst med hänsyn till dess

återverkan på lönepolitiken. En lönepolitisk återhållsamhet av den art, som hade kännetecknat förhållandena på arbetsmarknaden under krigsåren, kunde näppeligen påräknas efter det att fredliga förhållanden åter hade inträtt, med mindre än att prissättningen på konsumtionsförnödenheter så vitt möjligt och utan onödigt dröjsmål anpassades efter ett förbättrat försörjningsläge.

Statens livsmedelskommission har uttalat, att kommissionen i stort sett kunde ansluta sig till de uttalanden, som priskontrollnämnden gjort rörande behövligheten av en fortsatt statlig priskontroll under övergångstiden till fredshushållning.

Statens bränslekommission har likaledes uttalat, att kommissionen i stort sett kunde giva sin anslutning till de allmänna principer, som komme till uttryck i priskontrollnämndens framställning i nu förevarande delar. Vad särskilt anginge prisutvecklingen under övergångstiden ville kommissionen framhålla, att kostnaderna för en eventuell import av fossilt bränsle av olika anledningar kunde komma att stiga.

Sveriges industriförbund — i vars yttrande *svenska arbetsgivareföreningen* förklarat sig instämma — har understrukit faran av att inflationistiska tendenser kunde komma att framträda med sådan styrka, att pris- och lönestoppet icke längre kunde upprätthållas. För industrien stode det höjt över varje tvivel, att en sådan utveckling skulle innebära de allra största samhällsvådor. Prispolitiken och överhuvud den ekonomiska politiken måste för den skull utformas så att möjligheterna till fortsatt stabilitet bevarades. Detta innebure bl. a. att ansträngningarna måste inriktas på att i fortsättningen vidmakthålla pris- och lönestoppet.

Industriförbundet har vidare anfört:

Det verksammaste medlet att erhålla en snabb och effektiv sänkning av prisnivån är enligt förbundets mening en återgång till fri konkurrens inom näringslivet. I den mån en sådan kan åvägabringas, bortfaller motivet för fortsatt priskontroll och denna bör då successivt avvecklas. Så länge förutsättningar för en effektiv konkurrens mellan företagarna icke kunnat skapas på alla områden, är det emellertid även enligt förbundets mening nödvändigt, att priskontrollen på sådana områden upprätthålles.

På längre sikt bliva troligen möjligheterna att genom prissänkningar höja de nuvarande reallönerna i första hand beroende av försörjningslägets utveckling. I samma mån som detta förbättras är industrien givetvis beredd att omedelbart vidtaga därav motiverade prissänkningar. Inom industrien torde man även allmänt dela priskontrollnämndens uppfattning, att ett hastigt prisfall är att föredraga framför en mera utdragen prissänkningsprocess.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation har anfört, att då priskontrollnämnden utginge från att en fortsatt statlig priskontroll bleve nödvändig även under övergångstiden till fredshushållning, syntes häremot intet vara att erinra, under förutsättning att kontrollen i fråga icke upprätthölles längre än som vore oundgängligen nödvändigt. Nödvändigheten av att vidmakthålla priskontrollen under kriget samt under övergångstiden till fredliga förhållanden finge nämligen icke skymma blicken för att priskontrollen haft,

fortfarande hade och i fortsättningen komme att ha många för näringslivet skadliga verkningar. De ingrepp i ett fritt näringsliv, som priskontrollen innebure, medförde allvarliga hinder för företagens verksamhet och utveckling. De av priskontrollnämnden fastställda marginalerna hade i åtskilliga fall varit otillräckliga, vilket stundom omöjliggjort för företagen att göra erforderliga avskrivningar eller att företaga önskvärda rationaliseringar, vilket sistnämnda för hantverket och den mindre industrien vore alldeles särskilt betydelsefullt. Den mindre företagsamhetens konkurrenskraft i framtiden komme otvivelaktigt i stor utsträckning att vara beroende av möjligheten att genomföra en effektiv rationalisering inom de enskilda företagen. Varje hinder för dessa strävanden vore därför ägnat att ur dessa näringars synpunkt ingiva betänkligheter.

Sveriges köpmannaförbund har framhållit, att de svårigheter, som ur priskontrollens synpunkt kunde uppkomma under en efterkrigsperiod, vore uppenbara. Men den beväpning, som nämnden haft till sitt förfogande under den tidigare bristperioden, då allvarlig varuknapphet kunde befaras pressa priserna i höjden, och som då i stort sett visade sig vara tillfyllest, borde även nu vara tillräcklig. Den varuknapphet, som kunde tänkas uppstå under en tid framåt, kunde dock, enligt vad nämnden själv förutsatte, ej bli av den karaktär som knappheten under den tilländalupna tiden. Om nämnden utginge ifrån, att priskontrollen borde fortsätta enbart under en övergångsperiod, borde tiden snarare vara inne för en avveckling än för en förstärkt beväpning.

Köpmannaförbundet har vidare givit uttryck åt sin bestämda övertygelse att, på sätt priskontrollnämnden framhållit, ett hastigt prisfall utlöste mindre skadliga verkningar för näringslivet än en utdragen prisfallsperiod.

Kooperativa förbundet har anfört:

Statens priskontrollnämnd har i sin skrivelse till Kungl. Maj:t angående riktlinjer för en fortsatt priskontroll i korthet analyserat de sannolika alternativa utvecklingstendenserna för de viktigaste faktorerna, som bestämma vårt lands ekonomiska läge under övergångstiden mellan krig och fred i Europa. Såvitt förbundet kan finna, torde detta försök att belysa vissa sannolika huvudtendenser i den ekonomiska utvecklingen med utgångspunkt från nu tillgängliga fakta ge en realistisk bild av de förhållanden, som kunna väntas uppstå vid och efter ett vapenstillestånd. De inflationsrisker, som antydas i priskontrollnämndens framställning, torde, om den nu inträdda nästan fullständiga avspärrningen i utrikeshandeln blir relativt långvarig, komma att få tillmätas växande betydelse. Handelsspärren under krigets slutskede innebär otvivelaktigt en skärpning av de försörjningssvårigheter i fråga om vissa betydelsefulla råvaror, vilka redan tidigare förutsetts skola komma att kännetecknа övergångsperioden från krig till fred. Sannolika skäl tala sålunda för att ej blott perioden fram till ett vapenstillestånd utan även en tidrymd av oviss varaktighet därefter kan komma att förete en fortsatt och måhända skärpt knapphet på vissa förnödenheter. En sådan utveckling nödvändiggör i och för sig enligt förbundets mening, att priskontrollen bibehålles under denna övergångstid.

Liknande synpunkter ha uttalats jämväl av *svenska lantarbetsgivareföreningen.*

Sveriges lantbruksförbund har funnit det nödvändigt att priskontrollen uppehölles under omställningstiden efter kriget såväl i syfte att förebygga inflationsartad prisstegring som för medverkan till nedbringande av förnödenhetspriserna, i den mån tillgång på billigare importvaror och sänkta produktionskostnader gjorde det möjligt.

Departementschefen. Såsom priskontrollnämnden anfört har efter införandet av det allmänna pris- och lönestoppet en betydande stabilitet varit rådande beträffande såväl priser som löner. Den gynnsamma utvecklingen under prisstoppsperioden får emellertid icke undanskymma de risker med avseende å pris- och löneutvecklingen, som den närmaste framtiden kan medföra. Den fortsatta ekonomiska utvecklingen är svårbedömbar och kan komma att leda till ökade svårigheter för penningpolitiken. Den latenta inflationsrisken kan komma att öka ej blott genom utifrån kommande impulser till prisstegringar utan även till följd av den interna marknadsutvecklingen. Det är därför synnerligen betydelsefullt, att den allmänna stabiliseringspolitiken kan fortsätta ända till dess sådana ändrade förhållanden inträda, att möjligheter till en sänkning av kostnader och priser föreligga.

En fortsatt statlig priskontroll lärer på grund av det anförda vara nödvändig såväl under krigets slutskede som under övergångstiden efter kriget. Jag förordar därför en förlängning av tiden för prisregleringslagens giltighet, därvid lagen samtidigt torde böra ändras i vissa delar. Förlängningen torde nu böra avse tiden till och med den 30 juni 1946. Till frågan om erforderliga ändringar i lagen torde jag senare få återkomma.

III. Förutsättningar och riktlinjer för priskontrollen.

Priskontrollnämndens framställning. Vad angår de allmänna förutsättningarna och riktlinjerna för den fortsatta priskontrollen har *priskontrollnämnden* i skrivelsen den 22 augusti 1944 uttalat, att huvudsynpunkten vid prispolitikens utformning under efterkrigstiden borde vara, att man undveke onödiga ingripanden och i största möjliga utsträckning litade till den fria konkurrensens förmåga att med sin — i jämförelse med direkt prisreglering — i allmänhet större hårdhet och effektivitet nå resultat. Detta gällde dock endast under förutsättning, att betingelser för en effektiv konkurrens i vad avsåge varutillgång och obundenhet företagarna emellan verkligen förelåge eller kunde skapas. I samma mån som man genom fri import lyckades uppnå en tillräckligt riklig varutillgång och regleringarna i fråga om produktion och förbrukning därför kunde avskaffas, borde även behovet av prisreglerande åtgärder bortfalla, såvida icke strävan från företags och sammanslutningars sida att hålla uppe priserna på en artificiell nivå påkallade ingripanden. Men redan på ett tidigare stadium borde en viss prisreglerande effekt kunna nås därigenom, att förekommande regleringsåtgärder på varumarknaden mjukades upp i konkurrensskapande syfte. Nämnden hade redan

tidigare haft anledning att påyrka en större rörlighet i tilldelningen av handelsreglerade råvaror och förnödenheter. Ju längre bort man komme från de år närmast före krigsutbrottet, som i allmänhet lagts till grund för den ursprungliga kvoteringen, desto starkare framträdde olägenheterna av regleringsanordningarnas stelhet, olägenheter, som endast delvis kunde mötas av under hand skeende justeringar av tilldelningsgrunderna. Regleringarna verkade även i viss mån som en spärr mot ny företagsamhet på ett sätt, som i längden icke vore till gagn för en sund utveckling inom näringslivet.

Priskontrollnämnden har vidare anfört:

Som föregående skildring av de sannolika utvecklingstendenserna under efterkrigstiden torde ha visat, kommer det dock för stora delar av näringslivet — till följd av att förutsättningar för effektiv konkurrens i prisnedhållande syfte icke snabbt nog etableras — att krävas en sträng prisreglering och en aktiv prissänkningspolitik. En sådan politik kommer sannolikt att möta större svårigheter än priskontrollen under kriget. Även om man kan förutsätta, att den lojalitet och förståelse från företagarnas sida för nämndens strävanden, som i stort sett förelegat under krigstiden och som spelat en stor roll för fullföljandet av den förda prispolitiken, kommer att bestå även under övergångstiden efter kriget, torde man nog få räkna med, att företagarna komma att betrakta nämndens ingripanden med växande otålighet. Samtidigt kan otåligheten och pressen från allmänhetens sida att icke nog snabba resultat i fråga om levnadskostnadernas sänkning nås vålla svårigheter. Det är angeläget, att man genom upplysningsverksamhet söker skapa kännedom om och förståelse för prispolitikens syfte och genomförda regleringsåtgärders innebörd.

Under en tid, då utvecklingen på olika områden kommer att, som i det föregående antytts, vara starkt splittrad, ställes det priskontrollerande organet inför ökade svårigheter att skaffa sig erforderlig överblick över utvecklingen. En sådan överblick blir emellertid dubbelt nödvändig. Under den hittillsvarande krigsperioden ha företagarna haft att göra framställningar om prishöjningar. Då fråga blir om prissänkningar av större omfattning och för ett större antal varor, måste initiativ i högre grad än hittills komma från nämnden.

De svårigheter, som priskontrollen kan komma att möta under övergångsperioden, torde föranleda ett intimare samarbete med näringslivets egna organisationer. Sveriges grossistförbund har meddelat, att det för sådant samarbete upprättat ett särskilt priskontor med en prisnämnd och ett antal priskommittéer för olika branscher, ett initiativ, som nämnden hälsar med tillfredsställelse. Prisbyråer finnas jämväl inom Sveriges industriförbund och Sveriges köpmannaförbund. Kooperativa förbundet har fortlöpande ställt sin prisstatistik till nämndens förfogande. Man torde kunna påräkna ett positivt intresse för sådant samarbete också från andra större näringsorganisationers sida. Samarbetet bör vara ägnat att skaffa priskontrollen tillfälle att såväl erhålla som lämna informationer. Organisationerna böra dessutom kunna bidraga till att underlätta prisövervakningen. Det är vidare naturligt, att nämnden med organisationerna diskuterar utformningen av sådana prisreglerande åtgärder, som kunna befinnas erforderliga, på sätt som varit praxis under hela den tid nämnden varit verksam.

Även om nämnden sålunda i största möjliga utsträckning bör söka uppnå önskvärda resultat genom frivilligt samarbete med företagarna och näringsorganisationerna, torde en förutsättning för framgång vara, att effektiva möjligheter till tvångsingripanden samtidigt föreligga.

Nämnden vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att prispolitiken och lönepolitiken harmoniera. Sambandet mellan dem är ömsesidigt. Å ena sidan skulle strävandena att förhindra fortsatt prisstegring och åstadkomma möjliga prissänkningar försvåras eller omöjliggöras, därest den nominella inkomstnivån förskjutes uppåt. I den mån inom en viss bransch en förbättring i produktionsbetingelserna yppar sig, bör denna utnyttjas för sänkning av produktpriserna och icke till höjning av löner och andra inkomster; genom sänkta priser kommer förbättringen bäst samtliga inkomsttagare till godo. Nämnden vill erinra om att denna ståndpunkt intogs bl. a. av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering vid behandling av programmet för penningpolitiken. Lönepolitiken bör utformas på sådant sätt, att vid prisfrågors behandling liksom under den förflutna tiden efter prisstoppets införande hänsyn icke behöver tagas till inträffade löneförhöjningar. Undantag från denna riktlinje för pris- och lönepolitiken bör få förekomma endast i sådana fall, där löneförbättringen varit särskilt starkt motiverad på grund av att lönenivån tidigare legat mycket lågt och där viss kompensation åt företagarna för de ökade arbetskostnaderna icke rimligen kan vägras. Å andra sidan utgör, som tidigare framhållits, en aktiv prissänkningspolitik, som ger påtagliga resultat, en betingelse för att den nominella lönenivån i stort sett skall kunna bibehållas.

Priskontrollnämnden har även framhållit, att det vore av väsentlig betydelse att prissättningen på jordbruksprodukter utformades i överensstämmelse med det allmänna prispolitiska programmet.

Beträffande de principer, som i fortsättningen borde ligga till grund för prövningen av prisfrågorna, har priskontrollnämnden anfört, att bibehållandet av den s. k. återanskaffningsprisprincipen komme att vara av stor betydelse. Handeln borde sålunda vid sjunkande prisnivå få rätta sina utförsäljningspriser efter senaste återanskaffningspris oberoende av det faktiska anskaffningsvärdet å inneliggande lager. På samma sätt borde industrien prissätta sina produkter efter dagens pris å råvaror och förnödenheter. Genom att företagen under prisstegringsperioden i regel fått räkna med återanskaffningspris, en princip som nämnden i största möjliga utsträckning sökt upprätthålla, hade de därvid gjort vissa vinster, som borde ha möjliggjort en nedskrivning av värdet å under kriget till högre priser inköpta varupartier. En tillämpning av återanskaffningsprisprincipen under prisfallsperioden motsvarade för övrigt endast den effekt, som en fri konkurrens under sådana betingelser kunde beräknas ha på prisutvecklingen.

Nämnden har vidare uttalat, att under kriget ledstjärnan för priskontrollen i stort sett varit att anpassa priserna efter kostnaderna. Det hade icke kunnat undvikas, att därigenom åtskilliga onaturliga prisförhållanden uppkommit eller konserverats. Det hade t. o. m. förekommit, att en och samma råvara fått åsättas olika pris vid försäljningen från två skilda företag. Under övergångstiden efter kriget måste en begynnande anpassning av priserna efter mer normala marknadsbetingelser och varornas bruksvärde hos konsumenterna ske, vilken anpassning delvis måste genomföras i strid mot gällande kostnadsförhållanden. I viss utsträckning borde det ifrågakomma, att priser fastställdes icke endast med hänsyn till de kostnadsuppgifter, som kunde stå att erhålla, utan också med beaktande av den sannolika mark-

nadsmässiga utvecklingen. Självfallet måste därvid försiktighet iakttagas. Endast genom en dylik frihet i prissättningen kunde de ovan omtalade olägenheterna av en fastlåsning av onaturliga prisrelationer i längden minskas.

Priskontrollnämnden har ytterligare anfört, att nämnden vid en aktiv prissänkningspolitik borde kunna i större utsträckning än vad tidigare varit fallet begagna kostnadsläget för de effektivaste företagen som grund för prissättningen. En strävan i den riktningen hade redan tidigare funnits hos nämnden. I ett ansträngt försörjningsläge hade emellertid många gånger stor hänsyn måst tagas jämväl till företag, som arbetat med högre kostnader, men vilkas insats i produktionen likväl icke kunnat undvaras. Genom att rätta priserna efter de effektivaste företagen torde man även komma närmare den fria konkurrensens sätt att fungera samt bidraga till att stimulera rationaliseringsarbetet. Vid jämförelse mellan olika företag måste hänsyn tagas till eventuella skiljaktigheter i de prestationer, som de utförde.

Remissyttrandena. Frågorna om de allmänna förutsättningarna och riktlinjerna för den fortsatta priskontrollen ha behandlats i åtskilliga remissyttranden.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering har i sitt yttrande anfört — under hänvisning till kommissionens förut omförmälda yttrande rörande riktlinjerna för den statliga penningpolitiken — att de riktlinjer för priskontrollnämndens fortsatta verksamhet, som uppdragits av nämnden, i allt väsentligt syntes sammanfalla med kommissionens i detta yttrande angivna principiella inställning. Kommissionen förutsatte, att nämnden vid genomförandet av prissänkningspolitiken komme att beakta vikten av att denna icke försämrade de allmänna produktionsbetingelserna. Likaledes förutsatte kommissionen, att prissänkningspolitiken icke komme att försvåras genom avsteg från de i det av statsmakterna antagna programmet inneslutna riktlinjerna för inkomstutvecklingen.

Kommerskollegium har förklarat, att kollegium ville uttala sin anslutning till det allmänna program för prispolitiken, som av priskontrollnämnden framlagts och som nära anslöte sig till de allmänna riktlinjer, varom enighet vunnits.

Socialstyrelsen har anfört:

En fortsatt priskontroll kan säkerligen på en del håll komma att få räkna med ett psykologiskt motstånd på den grund att den allmänna känslan av särskilda förpliktelser till en offervillig disciplin under en tid av beredskap icke kommer att vara för handen efter krigets slut. Det blir därför av vikt, att priskontrollens funktioner och nyttan av att den tillsvidare upprätthålles eller i vart fall finnes till hands klargöras genom en upplysande propaganda, som riktas till vida kretsar av folket. Det är av samma skäl i hög grad önskvärt, att instrumentet i enlighet med nämndens riktlinjer handhaves med stor försiktighet och i samverkan med näringslivets egna organisationer. De mjuka metoderna torde bli de mest effektiva och samtidigt de som äro bäst ägnade att på skilda håll skapa förtroende. Genom att gå alltför hårt fram skulle priskontrollen blott riskera att gå miste om det oundgängliga stödet från en förstående opinion.

Det synes härjämte böra klart betonas, att en fortsatt priskontroll nödvändigtvis lär komma att förutsätta, att ransoneringen av vissa varor icke upphäves omedelbart efter fredsslutet utan att detta sker först efter hand.

Sveriges industriförbund — i vars yttrande *svenska arbetsgivareföreningen* instämt — har uttalat, att en prissänkningspolitik, som utformades under beaktande av att utrymme lämnades för skälig konsolidering inom företagen och som byggde på att lönestoppet i princip upprätthölles, kunde påräkna stöd och aktiv medverkan från industriförbundets och säkerligen även andra industriorganisationers sida, i första hand för genomförandet av prissänkningar som betingades av minskade kostnader för råvaror, andra förnödenheter m. m. För att denna prissänkningspolitik skulle få större effekt och leda till snabbare resultat och därmed i nuvarande läge underlätta lönestoppets bevarande vore förbundet villigt att verka för prissänkningar även i andra fall, där sådana vore möjliga att genomföra. I fråga om de former, under vilka samarbetet med priskontrollnämnden lämpligen borde äga rum i fortsättningen, vore förbundet berett att när så önskades överlägga med nämnden. Även med de industriella branschföreningarna borde priskontrollnämnden i fortsättningen liksom hittills självfallet samverka.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation har förklarat sig helt dela priskontrollnämndens uppfattning, att en huvudsynpunkt vid prispolitikens utformning under efterkrigstiden borde vara, att man undveke onödiga ingripanden och i största möjliga utsträckning litade till den fria konkurrensens förmåga att nå resultat. Såsom nämnden föresloge, borde övergångsperiodens svårigheter föranleda ett intimare samarbete med näringslivets egna sammanslutningar. Organisationen ville i detta sammanhang meddela, att någon motsvarighet till de inom vissa andra centrala näringsorganisationer upprättade organen för prisfrågor av olika skäl — främst den mängd olika yrken det här rörde sig om — icke kunnat upprättas inom organisationen. De olika riksförbunden inom hantverksyrkena hade däremot i flertalet fall tagit befattning med prisfrågor och vore samtliga lämpliga och representativa förhandlingsorgan i dessa frågor.

Liknande synpunkter ha uttalats av *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund*. Sistnämnda förbund har i detta sammanhang erinrat om den inom förbundet hösten 1939 upprättade Detaljhandelns prisnämnd, vilken stode till priskontrollnämndens förfogande för samarbete i fråga om information, prisövervakning och överläggningar angående utformningen av prisreglerande åtgärder.

Kooperativa förbundet har med tillfredsställelse konstaterat, att priskontrollnämnden understrukit den betydelse konkurrensen mellan olika företag och företagsformer hade för att åstadkomma den önskvärda prisanpassningen till en sjunkande kostnadsnivå. Förbundet ansåge emellertid i likhet med nämnden erforderligt, att den statliga priskontrollen medverkade till att snabbt driva igenom av kostnadssänkningar möjliggjorda prisreduktioner på de områden inom näringslivet, där konkurrensen satts ur spel av kortsynta företagarintressen.

Under hänvisning till priskontrollnämndens uttalanden rörande den fria konkurrensens betydelse har *landsorganisationen* anfört, att nyligen gjorda erfarenheter från potatis- och fiskmarknaden gåve anledning att tillråda försiktighet, då det gällde att lita till den fria konkurrensen såsom prisnedhållande element. Även oavsett mer eller mindre långvarigt kvarstående krisförhållanden, bleve dessutom en fortsatt övervakning av karteller och andra monopolbildningar nödvändig, icke minst med hänsyn till den förstärkning av tendenserna till monopolistiskt organiserad prisbildning, som kunde beräknas kvarstå även efter krigets slut.

I anslutning till vad priskontrollnämnden anfört beträffande den prisreglerande effekt, som skulle kunna uppnås genom att regleringsåtgärder på varumarknaden mjukades upp i konkurrensskapande syfte, ha vissa uttalanden gjorts.

Statens industrikommission har sålunda — jämte det kommissionen förklarat sig instämma i priskontrollnämndens uttalande att man i största möjliga utsträckning borde lita till den fria konkurrensens förmåga att nå resultat — anfört:

Beträffande möjligheten att göra uppmjukningar i råvarutilldelningen vill kommissionen hänvisa till vad kommissionen i sitt den 25 november 1942 avgivna utlåtande över priskontrollnämndens den 15 augusti samma år gjorda framställning rörande fördelningen av handelsreglerade varor i ämnet anfört. Principiellt sett borde, framhöll då kommissionen bland annat, en rörligare tilldelning i enlighet med nämndens intentioner eftersträvas. Av praktiska skäl vore emellertid en sådan tilldelning icke alltid möjlig. Sålunda gällde i första hand, att ett system med större rörlighet vid fördelningen måste förutsätta, att förbrukningen jämväl av den färdiga produkten reglerats. Det vore nämligen endast i dylika fall som den begränsade tillgången på råvaran hade sin motsvarighet i en i förhållande därtill begränsad efterfrågan jämväl på den färdiga produkten med påföljd alltså, att en ökning av försäljningarna från ett företag komme att motsvaras av minskningar på andra håll. Mot bakgrunden av dessa och andra skäl förklarade sig kommissionen allt framgent vilja pröva, i vad mån vid fördelning av handelsreglerade råvaror en sådan omläggning av det dittills tillämpade systemet med fasta kvoter borde ske, att större rörlighet ernåddes, varvid kommissionen emellertid samtidigt uttalade, att någon generell övergång till en mera rörlig råvarutilldelning inom kommissionens varuområde icke syntes möjlig.

Att det sålunda anförda alltjämt äger sin giltighet anser sig kommissionen, som under tiden efter uttalandet i fråga ägnat dessa spörsmål sin allvarliga uppmärksamhet, med bestämdhet kunna fastslå. Trots att kommissionen varit positivt inställd på att i möjligaste mån mjuka upp och komma ifrån det system med fasta råvarukvoter, mot vilket priskontrollnämnden vänt sig, gäller nämligen, att några större landvinningar för en rörligare råvarutilldelning icke kunnat ernås.

Givetvis är det riktigt, att ett system med råvarutilldelning efter fasta kvoter, såsom priskontrollnämnden framhållit, i viss mån verkar såsom spärr emot ny företagsamhet. Det kan emellertid under ett krisläge med utpräglad brist på råvaror vara nödvändigt eller i varje fall önskvärt, att åtminstone en viss spärrmöjlighet förefinns. Mycket knappa råvaror böra

nämligen icke i onödan riskeras, vilket bleve fallet, därest tilldelning skulle behöva ske till nya företag, om vilkas erfarenhet i branschen och övriga kvalifikationer för tillverkningen erforderlig kännedom saknas. Vidare gäller, vad handeln med färdiga produkter beträffar, att det i försörjningens intresse knappast kan vara önskvärt, att sådana varor, på vilka tillgången är ringa, skola utspridas jämväl på nya företag. Härigenom ökas nämligen den totala kvantiteten av det för omsättningen erforderliga bottenlager, som enligt sakens natur måste finnas.

Vidare har *kooperativa förbundet* anfört:

Det kan enligt förbundets mening befaras, att arbetsuppgifterna för den statliga priskontrollen komma att bli både omfattande och krävande, trots att den kooperativa rörelsen med all kraft kommer att fullfölja sina traditioner från mellankrigsperioden att undanröja monopolprissättning inom olika områden av näringslivet. Det råder nämligen icke något tvivel om att krigstidens bristhushållning mäktigt bidragit till att skapa nya och förstärka tidigare existerande betingelser för en kartellbunden prissättning i vårt land. Priskontrollnämnden fäster också uppmärksamheten på att vissa av kriget betingade statliga regleringsåtgärder — främst råvarukvoteringen — verkade befrämjande för kartelleringssträvandena.

Enligt förbundets mening borde statsmakterna i syfte att skapa betingelser för en prissänkande konkurrens på ifrågavarande områden med utgångspunkt från priskontrollnämndens uttalande ge direktiv till nämnden och berörda försörjningskommissioner av i huvudsak följande innebörd:

1:o) Så länge råvaruknapphet råder bör tillses, att företag, som både ha vilja och förmåga att hålla lägre priser, tillerkännas en rikligare råvarutilldelning.

2:o) Så snart råvaruknappheten övervunnits, bör råvaruregleringarna utan dröjsmål avskaffas.

Här angivna åtgärder från de statliga organens sida skulle obestridligen automatiskt ha den följden att de rationellast arbetande företagen kunde utöva ett effektivare prisreglerande inflytande än vad som eljest vore möjligt.

De synpunkter, som här anförts i fråga om råvarufördelningen, äro även enligt förbundets mening tillämpliga på den kvotering av vissa knappa importvaror, som verkställes av en del av de under kriget tillkomna — till formen frivilliga men i realiteten tvångsmässiga — importföreningarna.

Landsorganisationen har jämväl understrukit, att den kvotering, som hittills tillämpats i anslutning till förkrigstidens förbrukning inom de olika företagen, otvivelaktigt utgjorde ett hinder för en aktiv prissänkningspolitik. Det nuvarande systemets olägenheter bleve av naturliga skäl allt större ju längre man avlägsnade sig från förkrigsperioden. Landsorganisationen förordade därför, att möjligheterna till koncentration av produktion och handel till de bäst och billigast arbetande företagen måtte tillvaratagas i ökad utsträckning, om också under iakttagande av viss försiktighet då det härvid kunde bli fråga om att utlösa socialt och ekonomiskt olämpliga omställningsprocesser på arbetsmarknaden.

Priskontrollnämndens understrykande av att p r i s- o c h l ö n e p o l i t i k e n b ö r a h a r m o n i e r a har föranlett ett flertal uttalanden i remissyttrandena.

Fullmäktige i riksbanken ha sålunda — efter att hava erinrat bl. a. att

det redan vid pris- och lönestoppets genomförande förutsattes, att detta icke skulle förhindra inkomstjusteringar för vissa särskilt ogynnsamt ställda grupper, samtidigt som det emellertid för en fortsatt stabilisering av penningvärdet vore nödvändigt att prisstoppet kunde vidhållas obrutet och önskvärt att möjliga prissänkningar genomfördes — anfört bl. a. följande:

Den praktiska innebörden av den angivna gränsdragningen för lönejusteringar inom stabiliseringsprogrammets ram blir tydligen ytterst beroende på med vilken stränghet prisstoppspolitiken vid stigande lönekostnader rimligen kan genomföras. Om det än skulle vara möjligt att på mycket kort sikt förhindra, att en lönestegring återverkar på prisnivån, är det icke därför givet att så blir fallet även på något längre sikt. Den möjlighet till en löneförbättring för vissa sämre ställda grupper, som stabiliseringsprogrammet kan lämna, måste bedömas med beaktande härav. Då lönejusteringar av större räckvidd icke kunna undgå att åtminstone efter en tid återverka på prisnivån, blir konsekvensen av det anförda, att nödvändigheten av fortsatt prisstopp leder till att även kravet på allmänt lönestopp, sådant det senast formulerats vid fastställandet av det penningpolitiska programmet i våras, fortsättningsvis måste upprätthållas.

Det anförda ger vid handen, att de inledningsvis omnämnda krav på löneförbättringar, som framträtt och i väntan på ett allmänt prisfall kunna väntas växa sig allt starkare, endast i begränsad omfattning kunna tillgodoses utan att penningvärdet äventyras. Angelägenheten av att en prisreduktion kommer till stånd är under dessa förhållanden och med hänsyn till förekomsten av krav på längre gående löneförbättringar uppenbar. Alla möjligheter till prissänkningar måste därför tillvaratagas. Emellertid äro så viktiga kostnadsposter som hyror och bränslepriser för tillfället bundna. Även livsmedelskostnaderna lämna för närvarande blott en ringa marginal för reduktioner efter det beslut rörande prissättningen på jordbruksprodukter, som i våras fattades av statsmakterna, vilka då av hänsyn till jordbruksarbetets ogynnsamma läge icke togo ut hela den prissänkning, vartill möjligheter eljest förelågo. Det vore ur penningpolitisk synpunkt önskvärt att frågan om prissättningen på jordbrukets område stode öppen vid förhandlingar åsyftande en allmän inbördes avvägning av priser och löner; särskilt inför den utveckling som nu hotar framträder angelägenheten därav. På andra områden synas möjligheterna till prisreduktioner vara beroende av att lönenivån kvarstår oförändrad. Pris- och lönepolitikens närmare utformning synes bland annat med tanke därpå böra hänskjutas till överläggningar mellan berörda parter under statlig ledning. Vid dessa överläggningar borde ett försök göras att stabilisera läget genom ömsesidiga medgivanden, å ena sidan i form av prisreduktioner, å andra sidan genom accepterandet av en oförändrad allmän lönenivå med en klar avgränsning av de sämre ställda grupper för vilka en lönejustering kan ifrågakomma. Med hänsyn till det prisfall som så småningom är att motse efter ett vapenstillestånd kan även övervägas att föregripa detta prisfall genom att för vissa varor införa allmänna subventioner, som dels böra kunna bliva av relativt kort varaktighet, dels äro förbundna med mindre risker ur penningpolitisk synpunkt än de löneförändringar som genom dem skulle förebyggas.

Vidare har *Sveriges industriförbund* — med instämmande av *svenska arbetsgivareföreningen* — i nu förevarande hänseende anfört, att frågan huruvida lönestoppet kunde upprätthållas hade, åtminstone såvitt industrien anginge, avgörande betydelse för den fortsatta prispolitikens framgång. Sam-

bandet mellan pris- och lönestopp kunde icke nog kraftigt understrykas. Det vore uteslutet, att krav på löneökningar inom industrien skulle kunna i nämnvärd utsträckning tillmötesgås utan att prisstoppet äventyrades. Även om smärre löneökningar på vissa områden måhända icke skulle behöva inverka på prisnivån omedelbart, skulle i varje fall på något längre sikt svårligen kunna undgås, att priserna höjdes respektive att eljest möjliga prissänkningar förhindrades. Risken för en fortsatt inflationistisk prisutveckling vore i ett sådant läge uppenbar. Höjda löner och därav föranledda höjda priser innebure en allvarlig fara för exportindustrien och de hemmamarknadsindustrier, som hade att räkna med konkurrens från utlandet, helst som prisnivån i Sverige redan nu stigit mera än i vissa större industriländer.

Vidare har *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* framhållit, att för hantverket och småindustrien utgjorde löneutgifterna en så betydande del av framställningskostnaderna, att sambandet mellan lönestopp och prisstopp inom dessa näringsgrenar framträdde med särskild styrka.

Sveriges köpmannaförbund har anfört i denna del:

Fixerandet av priset för en förnödenhet eller för en tjänst innebär också ett fixerande av ersättningen för den arbetsprestation, som ligger bakom tillverkningen, försäljningen eller tjänsten. För näringsidkare och företagare kan sålunda enligt prisregleringslagen i realiteten arbetslön bestämmas. Men löneförhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare har hitintills i stort sett lämnats utanför regleringarna. Följden härav har också blivit, att lönenivån successivt förskjutits uppåt. Enligt uttalandena under hösten 1942 i samband med den av direktör Söderlund upprättade promemorian skulle denna befarade successiva lönestegring inom näringslivet delvis hejdas, därigenom att kompensation för lönekostnadsstegringar icke skulle medgivas av priskontrollnämnden. Sådan kompensation har ej heller senare lämnats av nämnden. Men detta har icke kunnat förhindra, att lönenivån även inom helt prisreglerade områden visat en klart stigande tendens. Inom detaljhandeln exempelvis ha svårigheterna att erhålla arbetskraft medfört för företagarna, att dessa nödgats öka sina löneutgifter. — — — En inom detaljhandelns utredningsinstitut verkställd undersökning visar sålunda, att inom de undersökta företagen sedan prisstoppets införande lönekostnadsökningar på icke mindre än mellan 18 och 20 % ha kommit till stånd. Visserligen har den inträdda lönekostnadsstegringen i viss mindre utsträckning berott på att antalet anställda utökats men tendensen torde likväl vara uppenbar. Denna stegring i lönekostnader har givetvis icke varit utan inflytande på lönsamheten i detaljhandeln. Om i fortsättningen lönepolitiken skulle lämnas utanför kontroll, måste enligt förbundets mening allvarlig risk föreligga för att påfrestningarna på prisnivån bli allt hårdare. Rätta sättet att hindra stegringar i prisnivån är givetvis icke att förbjuda sådana utan snarare att hindra kostnadsstegrande tendenser. Ur denna synpunkt betecknar förbundet det som en allvarlig brist, att icke den fortsatta pris- och lönepolitiken behandlas i ett sammanhang. Priskontrollnämnden uttalar visserligen, att pris- och lönepolitiken böra harmoniera, men något förslag till åtgärder, syftande härtill, återfinnes icke i de av priskontrollnämnden uppdragna riktlinjerna.

Jämväl *Sveriges grossistförbund* har erinrat om att lönestoppet ingalunda varit effektivt efter prisstoppets införande. På vissa områden, särskilt inom handeln, hade en icke obetydlig lönestegring ägt rum. De knappa förtjänst-

marginaler, som tillmätts handeln, hade därigenom väsentligt minskats. Skulle näringslivet nu, såsom priskontrollnämnden tänkt, medverka till en prissänkning, vore det ett oeftergivligt krav att statsmakterna verkligen tillsåge, att lönerna hölles nere. Eljest bortfölle ju själva grunden för den prissänkningspolitik, som från statsmakternas sida nu förordades.

Landsorganisationen har anfört följande synpunkter:

Priskontrollnämnden har starkt understrukit det ömsesidiga sambandet mellan pris- och lönepolitiken. — — — De möjligheter att inskränka vinstmarginalerna, som kunna föreligga eller uppkomma på olika områden, böra icke tagas i anspråk för lönehöjningar utan för prissänkningar. Nämnden understryker vikten av att denna principiella linje följes i största möjliga omfattning, bl. a. med hänsyn till att den svenska pris- och lönenivån icke efter kriget bör ligga för högt i förhållande till andra länders. Den svenska prisnivån har redan stigit starkare än i de länder, vilka före kriget spelade den största rollen i vår utrikeshandel. Landsorganisationen ansluter sig liksom tidigare till denna allmänna riktlinje för penning- och lönepolitiken, men vill dock även hävda det undantag för grupper med särskilt låga löner, vars nödvändighet priskontrollnämnden själv antyder.

I ett par remissyttranden förekomma vissa uttalanden i anledning av vad priskontrollnämnden anfört om betydelsen av att prissättningen på jordbruksprodukter utformas i överensstämmelse med det allmänna prispolitiska programmet.

Statens livsmedelskommission har sålunda — jämte det kommissionen förklarat sig kunna i stort sett giva sin anslutning till priskontrollnämndens uttalanden rörande de allmänna förutsättningarna och riktlinjerna för den fortsatta priskontrollen — i nu förevarande hänseende anfört:

Med anledning av vad priskontrollnämnden anfört om att det för åstadkommande av en lönestabilisering är av väsentlig betydelse att prissättningen på jordbruksprodukter utformas i överensstämmelse med det allmänna prispolitiska programmet vill livsmedelskommissionen framhålla, att större delen av den jordbrukande befolkningen ännu torde ha ett avsevärt steg kvar till den inkomstnivå, som statsmakterna vid olika tillfällen angivit som eftersträvansvärd för densamma, nämligen en inkomstnivå, som motsvarar reallönen för andra grovarbetare på landsbygden. Så länge detta mål ej nåtts bör enligt livsmedelskommissionens mening en prissättningspolitik, som innebär en försämring av jordbruksbefolkningens inkomstnivå i förhållande till andra befolkningsgruppers, icke komma i fråga. Vad livsmedelskommissionen nu sagt innebär enligt kommissionens mening icke något avsteg från det allmänna prispolitiska programmet.

Svenska lantarbetsgivareföreningen har uttalat, att det syntes vara av vikt, att en ytterligare ökning av de inom jordbruket sysselsatta företagarnas och arbetstagarnas arbetsförtjänster kunde komma till stånd. Lönerna borde såvitt möjligt höjas så, att de uppnådde paritet med motsvarande industriarbetarelöner. Intill dess detta mål uppnåtts, borde sjunkande omkostnader eller förbättrad produktion ej medföra sänkta produktpriser för jordbruket. Med hänsyn till den relativt ringa inverkan, som jordbrukets producentpriser hade vid levnadskostnadsberäkningen, innebure en dylik jordbrukspolitik intet allvarligt hinder för genomförandet av det av nämnden föreslagna pris-

politiska programmet. Föreningen hyste alltså den uppfattningen, att ett undantagande av jordbruket från den av priskontrollnämnden rekommenderade allmänna prispolitiska linjen stode i full överensstämmelse med nämndens eget uttalande, att man på verksamhetsområden med låg lönenivå och otillfredsställande förhållanden för företagarna skulle kunna utnyttja förbättrade produktionsbetingelser till löneökning och ökad arbetsersättning i övrigt.

Sveriges lantbruksförbund, som förklarat sig kunna i huvudsak ansluta sig till de riktlinjer för priskontrollen som nämnden uppdragit, har vidare anfört:

Då priskontrollnämnden särskilt framhållit såsom betydelsefullt, att prissättningen å jordbruksprodukter utformas i överensstämmelse med det allmänna prispolitiska programmet, synes härav få utläsas, att sådan överensstämmelse enligt nämndens mening hittills saknats och att en ändring härutinnan bör äga rum. Så vitt man kan förstå, syftar nämnden här på det förhållandet, att den beräknade produktionsökningen inom jordbruket innevarande produktionsår till större delen tagits i anspråk för höjning av arbetslönen inom jordbruket och endast till mindre del utnyttjades till sänkning av produktpriserna. Förbundet kan dock icke finna, att detta står i motsättning till nämndens uttalande om undantag från den generella riktlinjen för pris- och lönepolitiken i sådana fall, där löneförbättring är särskilt starkt motiverad, och det har ju även tidigare förutsatts, att sådant undantag skulle kunna göras. Det är obestridligt att reallönen varit lägre inom jordbruket än inom andra grupper, varför undantag av angiven art här måste anses ha varit särskilt motiverat. — — —

I ett läge, då jordbruksproduktionens uppehållande utgör en av landets viktigaste angelägenheter och svårigheter att erhålla tillräcklig arbetskraft i stor omfattning göra sig gällande, tala såväl skälighetshänsyn som tillgång- och efterfrågeförhållanden för att en utjämning av disproportionerna åstadkommes. Att detta medför en mera långsam sänkning av livsmedelsprisen och därmed delvis av levnadskostnaderna än som ur andra synpunkter kunde vara önskvärt kan icke undvikas men kan icke heller ändra förbundets allmänna syn på saken.

Frågan om de principer, som i fortsättningen böra ligga till grund för prövningen av prisfrågor, har berörts i åtskilliga remissyttranden. Vad därvid först angår priskontrollnämndens uttalande, att den s. k. återanskaffningsprisprincipen borde bibehållas även vid sjunkande prisnivå har *kommerskollegium* anfört, att kollegium funne rättvisan kräva att denna princip tillämpades med viss urskiljning och att i sådana fall, där ett företag icke fått njuta fördelen av densamma till godo vid en prisstegring, det icke heller borde drabbas av nackdelarna av dess tillämpning vid en nedåtgående prisutveckling. En viss individuell prövning vore härvidlag påkallad och icke blott en mera schablonmässig tillämpning.

Vidare har *statens livsmedelskommission* uttalat, att kommissionen, i likhet med priskontrollnämnden, ansåge att återanskaffningsprisprincipen borde vara en av utgångspunkterna för prissättningen under övergångstiden till mera normala förhållanden, men att på grund av vissa omständigheter i en del fall borde göras modifikationer i denna princip. I sistnämnda hänseende har livsmedelskommissionen anfört:

Den första av dessa omständigheter är den inverkan, tillämpningen av återanskaffningsprisprincipen kan få på vårt lands försörjningsläge, särskilt i fråga om importvaror. Det måste befaras, att importörerna, om prisläget är successivt fallande samt återanskaffningsprisprincipen tillämpas så, att dagens importpris ständigt lägges till grund för prissättningen, komma att dra sig för att för varje gång importera mer än vad de kunna räkna med att omedelbart vinna avsättning för. En dylik återhållsamhet från de enskilda importörernas sida kan uppenbarligen, då importen gäller varor av vikt för vår försörjning, leda till att staten nödgas att själv ombesörja viss import för att hålla lagren av dessa varor vid en önskvärd nivå eller till att vissa importmöjligheter icke utnyttjas. Man torde därför ej böra utesluta möjligheten av en sådan uppmjukning av återanskaffningsprisprincipen, att importörerna kunna undvika förlust på den import de kunna företaga under övergångstiden. Vidare bör uppmärksammas, att i en del fall prisstegringsvinster endast förekommit i så begränsad utsträckning, att en nedskrivning av de vid prisfallsperiodens början inneliggande lagren till fredspris ej på långt när varit möjlig. I detta sammanhang tilldraga sig de varor särskilt intresse, som beröras av clearingavtal mellan statliga myndigheter, å ena, samt företagare eller sammanslutningar av företagare, å andra sidan. Dessa avtal ha bland annat haft till syfte att möjliggöra en ökning av tillverkningen eller importen därigenom, att det allmänna iklätt sig den risk för prisfall vid återgång till mera normala handelsförhållanden, som vederbörande företagare med hänsyn till importens eller tillverkningens storlek eller de nuvarande prisernas höjd ansett sig icke kunna taga. I många fall ha clearingavtalen även haft till syfte att under krisen få fram ett prisläge, som legat under det faktiska återanskaffningspriset. Detta har lyckats därigenom att staten åtagit sig att tillskjuta medel till utjämnande av skillnaden mellan återanskaffningspriset och det av staten önskade utförsäljningspriset. Till följd av dylika clearingavtal står staten för närvarande prisfallsrisken för betydande partier av olika varor, utan att staten genom uttagande av cleringavgifter eller på annat sätt ansett sig böra uttaga kompensation för denna risk. Enligt kommissionens uppfattning kan det övervägas, om man ej i dessa fall liksom även i de fall, där företagarna själva stå prisfallsrisken men uppenbarligen ej varit i tillfälle att tillgodogöra sig någon prisstegringsvinst, bör tillämpa återanskaffningsprisprincipen med en viss försiktighet, så att prisfallsförlusterna hållas inom måttliga gränser.

I detta sammanhang vill kommissionen även understryka, att en tillämpning av återanskaffningsprisprincipen, såvitt densamma skulle anknyta till importpriserna, överhuvud ej torde vara möjlig i fråga om flertalet av jordbrukets produkter. Kommissionen förutsätter, att prissättningen på dessa även under övergångstiden liksom hittills under krisåren kommer att prövas av Kungl. Maj:t och riksdagen i särskild ordning. Detsamma torde böra bli fallet i fråga om sådana jordbruksförnödenheter och andra varor, exempelvis konstgödselmedel, kraftfodermedel och fettråvaror, vilkas prissättning anknutits till jordbruksregleringen eller gällande prisrabatteringssystem. Beträffande flertalet av nu åsyftade varor är för övrigt för närvarande clearingförfarande anordnat i syfte bland annat att möjliggöra uppehållande av en jämn prisnivå å desamma.

Statens bränslekommission har i förevarande hänseende anfört följande:

Priskontrollnämnden utgår ifrån att företagen, som under prisstegringsperioden i regel fått räkna med återanskaffningspris, därvid gjort vissa vinster, som böra ha möjliggjort en nedskrivning av värdet på varupartier, som under kriget inköpts till högre priser.

Sådana vinster torde oljebolagen ha kunnat göra endast i begränsad omfattning med hänsyn dels till den tillämpade prissättningen, dels genom anordnandet av clearing och dels genom ett åläggande för oljebolagen att till clearingkassan göra inbetalningar på vissa inneliggande lager.

En tillämpning av återanskaffningsprisprincipen inom kol- och vedområdena skulle ha till följd att staten finge svara för förluster, föranledda av tillämpningen av denna princip. Vad angår kolhandeln har nämligen staten genom det s. k. statsavtalet av september 1939 utfäst sig att hålla kolhandlarna skadeslösa för den förlust, som vid ett inträdande prisfall vid fredsslut eller eljest kunde uppkomma på kolhandlarnas lager eller mot licens inköpta, till riket ännu icke anlända partier. Denna utfästelse gav staten i gengäld för att kolhandlarna hösten 1939 avstodo från den vinst utöver beräknad skälig handelsvinst, som kunde uppkomma vid försäljning av deras inneliggande lager. Beträffande de auktoriserade brännveduppköparna har kommissionen genom auktorisationer garanterat dessa, att de icke skola på grund av prisfall behöva tillämpa lägre försäljningspriser än som giva täckning för deras kostnader jämte provision.

Sveriges industriförbund har, med instämmande av *svenska arbetsgivareföreningen,* framhållit att, då principen om återanskaffningspriset icke alltid fått tillämpas av företagen vid inträffade prisstegringar, i det att vid prissättningen i vissa fall tagits hänsyn till företagens faktiska inköpspris eller inneliggande lager belastats med clearingavgifter, motsvarande undantag givetvis måste göras även vid blivande prissänkningar. Vid fastställandet av återanskaffningspris måste naturligen förutsättas, att inköp kunde ske i större omfattning, så att icke priset å relativt obetydliga varupartier bleve avgörande för återanskaffningspriset.

Vidare har *Sveriges köpmannaförbund,* som uttalat sin principiella anslutning till återanskaffningsprisprincipen, till närmare utveckling av sin ståndpunkt anfört:

När priserna höjdes, begärde förbundet, att denna princip måtte få tillämpas, vilket på några få undantag när också av myndigheterna medgivits. I överensstämmelse härmed anser förbundet, att samma princip även bör tillämpas vid ett prisfall. Det bör dock anmärkas, att vissa särskilda förhållanden kunna råda beträffande speciella varor eller varugrupper, för vilka avsteg från den förut deklarerade principen kunna befinnas vara nödvändiga och böra prövas från fall till fall. En strikt tillämpning av återanskaffningsprisprincipen medför visserligen viss förlust för den detaljhandel, där lagerhållningen numera är större än vid tidpunkten för prisstegringarna, då till följd av allmänhetens stegrade inköp lagren voro under normal storlek. Trots detta vill förbundet hävda återanskaffningsprisprincipen, detta icke enbart därför att konsekvensen så kräver, utan också med hänsyn till att förbundet är av den bestämda övertygelsen, att ett hastigt prisfall, på sätt som nämnden framhåller, utlöser mindre skadliga verkningar för näringslivet än en utdragen prisfallsperiod. Förbundet vill i detta sammanhang emellertid beklaga, att priskontrollnämndens snäva behandling av marginalerna inom vissa branscher, främst då speceri- och livsmedelshandeln, icke gjort det möjligt för denna branschs utövare att i erforderlig utsträckning kunna hålla lagren nedskrivna till förkrigsnivå.

Kooperativa förbundet har understrukit, att återanskaffningsprisprincipen borde tillämpas. Detta borde ske med avseende på såväl privatägda som

kooperativa och statliga företag. Härigenom möjliggjordes en både effektiv och snabb anpassning av prisnivån till de sjunkande kostnaderna, något som ur alla synpunkter vore bättre än en utdragen och långvarig prisfallsprocess.

Landsorganisationen har ansett det självklart, att prissättningen även i fortsättningen borde anknytas till återanskaffningskostnaden då denna sjönke.

Priskontrollnämndens uttalande att det under övergångstiden vore nödvändigt med en begynnande anpassning av priserna efter mera normala marknadsbetingelser och varornas bruksvärde hos konsumenterna, därvid i viss utsträckning borde ifrågakomma att vid fastställande av priser beakta den sannolika marknadsmässiga utvecklingen, har även föranlett vissa uttalanden i remissyttrandena.

Sålunda har *Sveriges industriförbund,* med instämmande av *svenska arbetsgivareföreningen,* anfört:

Även om försiktighet iakttages vid tillämpningen — vilket även nämnden tillråder — ger den antydda principen alltför stort utrymme åt rent subjektiva uppfattningar och antaganden angående förhållanden, som i regel äro ytterligt svårbedömbara. Visade det sig, att nämnden i ett visst fall alltför optimistiskt bedömt »den sannolika marknadsmässiga utvecklingen» — och dylika fall komme säkert att inträffa — skulle de berörda företagen kunna tillskyndas avsevärda, kanske obotliga skador innan rättelse kunde vinnas och ändock sakna laglig möjlighet att härför erhålla någon ersättning. Enligt förbundets uppfattning bör nu ifrågavarande princip helst icke alls få tillämpas vid prissättningen och i varje fall bör krävas, att framtidsbedömningen grundas på klara och tydliga utslag, som icke gärna kunna misstolkas.

Sveriges köpmannaförbund har i nu förevarande hänseende framhållit, att den framtida utvecklingen alltid vore besvärlig att förutsäga. Att under sådana förhållanden eventuellt med hjälp av maktmedel tvinga företagarna och näringslivet att anpassa sina priser efter en utveckling, icke sådan som företagarna och näringslivet såge den utan som nämnden beräknade densamma, kunde icke vara tillrådligt.

Sveriges grossistförbund har understrukit, att ett fastställande av priser med beaktande av den sannolika marknadsmässiga utvecklingen uppenbarligen medförde risk för ensidiga subjektiva omdömen; ett närmare angivande av vad som här avsåges syntes därför vara på sin plats.

I anslutning till priskontrollnämndens uttalande, att kostnadsläget för de effektivaste företagen i större utsträckning än hittills borde läggas till grund för prissättningen, har *kommerskollegium* anfört, att angivna princip hade kollegii fulla gillande, då företagen därmed finge en stimulans att rationalisera sin drift.

Sveriges industriförbund har — med instämmande av *svenska arbetsgivareföreningen* — framhållit, att även under övergångstiden efter kriget

försörjningsläget på många områden kunde förbli ansträngt med påföljd att mindre ekonomiskt arbetande företags produktion icke kunde undvaras och således även deras kostnadsläge måste beaktas vid prissättningen. På de områden åter, där varuförsörjningen redan vore eller framdeles bleve tillräcklig, kunde konkurrensen mellan företagen merendels sörja för att prisnivån icke hölles för hög. Skulle trots konkurrens varierande priser i vissa fall tillämpas, vore detta något som förekomme även under fullt normala förhållanden och i stor utsträckning betingades av ofrånkomliga skiljaktigheter i fråga om kvalitet, arbetslöner, distributionskostnader, service, etc. Dylika prisvariationer borde icke föranleda skärpta direktiv för prissättningen, åtminstone försåvitt de hölle sig inom måttliga gränser. Förbundet ifrågasatte lämpligheten av att principen om de effektivaste företagen utnyttjades såsom stimulans för rationaliseringsarbetet. Förutom att statliga åtgärder i sådant syfte vore överflödiga, vore det orimligt att genom framtvingade prissänkningar låta ett företag lida för uraktlåten rationalisering, eftersom rådande förhållanden — bl. a. brist på byggnadsmaterial och vissa maskiner — ofta försvårat eller rent av förhindrat önskvärda rationaliseringsåtgärder.

Sveriges köpmannaförbund har förklarat sig vilja understryka, att vid jämförelse mellan olika företag hänsyn borde tagas till eventuella skiljaktigheter i utförda prestationer. De skillnader, som förekomme beträffande kvaliteten på inom detaljhandeln saluförda varor samt den service, som lämnades inom detaljhandeln, vore sådana, att de icke kunde lämnas utan beaktande vid fastställandet av priser.

Kooperativa förbundet har anfört:

I anknytning till nämndens motivering bör framhållas, att det är av största vikt, att priskontrollen under övergångstiden vid sjunkande kostnader tillser, att de av nämnden fastställda högstpriserna, riktpriserna etc. verkligen kalkyleras med vägledning av de effektivast arbetande företagen inom vederbörande bransch resp. geografiskt område. — — — Sannolikheten talar nämligen för att från de sämre skötta företagens och deras anställdas sida häftig kritik kan komma att resas mot en sådan politik, vilken får beräknas leda till att en del företag komma att elimineras eller tvingas till drastiska rationaliseringsåtgärder för att kunna bestå. Om en sådan konsekvent tillämpning av det uppställda programmet ej skulle visa sig möjlig, inträdde den allvarliga risken, att en förskjutning skedde i priskontrollens målsättning, nämligen så att denna uppfattades vara att fixera s. k. »skäliga priser», vilka skulle göra det möjligt även för dåligt skötta företag att få sina kostnader täckta.

Landsorganisationen har anslutit sig till priskontrollnämndens ifrågavarande uttalande. Hittills hade hänsynen till försörjningsläget i många fall förhindrat en politik sådan som den åsyftade, emedan det varit nödvändigt att möjliggöra produktion även där den varit mindre effektiv. För en relativt kort period kunde man emellertid räkna med, att en strängare prissättningsprincip icke skulle få någon mera avsevärt hämmande verkan på produktionen, varför sådana hänsynstaganden bleve mindre motiverade allteftersom man närmade sig normala ekonomiska förhållanden.

Departementschefen. Det ligger i sakens natur att priskontrollen måste arbeta efter i viss mån nya riktlinjer under den prisfallsperiod, som kan förväntas inträda i samband med eller efter fredsslutet. Under den gångna tiden har priskontrollen huvudsakligen avsett att förhindra icke nödvändiga prisstegringar. Under en prisfallsperiod åter blir priskontrollens huvudsakliga uppgift att tillse, att befintliga prissänkningsmöjligheter snabbt och effektivt tillvaratagas; priskontrollens uppgift i det angivna läget blir med andra ord att befordra en aktiv prissänkningspolitik. De priskontrollerande myndigheterna böra därvid, såsom ock priskontrollnämnden i sin skrivelse framhållit, låta sig angeläget vara att undvika onödiga ingripanden och i stället, så långt ett dylikt förfaringssätt överhuvud är ägnat att leda till åsyftade resultat, söka uppnå prissänkningar genom ett på frivillighetens grund etablerat samarbete med näringsorganisationerna. De olika föranstaltningar, som vidtagits från vissa organisationers sida i syfte att befordra ett dylikt samarbete, böra därför hälsas med tillfredsställelse. Emellertid torde man, trots det nyss sagda, icke kunna förvänta att en aktiv prissänkningspolitik skall kunna föras enbart med stöd av överenskommelser samt upplysnings- och propagandaverksamhet. Därest man vill effektivt uttaga möjliga prissänkningar och förhindra eftersläpning av varupriserna torde fortsatta regleringsåtgärder bliva ofrånkomliga.

Priskontrollnämnden har uttalat, att en viss prissänkning borde kunna genomföras på ett tidigt stadium genom uppmjukning av reglerna för den kvotering av råvaror m. m., som försörjningskommissionerna måst genomföra. Även enligt min uppfattning borde värdefulla resultat kunna vinnas genom ett dylikt förfaringssätt, vilket är ägnat att aktivisera den konkurrens företagen emellan som till stor del uteblivit under krigsförhållandena. Det bör dock beaktas att, såsom industrikommissionen anfört, en uppmjukning av tilldelningsreglerna jämväl kan medföra vissa nackdelar särskilt i den mån fråga är om råvaror, på vilka stor knapphet råder, eller om tilldelning till nyetablerade företag. Därest prispolitiska fördelar kunna ernås genom ökad tilldelning till vissa, mera rationellt arbetande företag torde priskontrollnämnden emellertid böra fästa vederbörande försörjningskommissions uppmärksamhet på saken. Äro myndigheterna av olika uppfattning torde ärendet, i den mån anledning därtill förefinnes, få i vanlig ordning bringas under Kungl. Maj:ts prövning.

I förevarande sammanhang har priskontrollnämnden ansett sig böra understryka betydelsen av att pris- och lönepolitiken harmoniera. Med hänsyn till vad jag anfört rörande denna fråga i samband med den nyligen genomförda förbättringen av löneställningen för vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (prop. 1944: 296) — till vilka uttalanden jämväl statsutskottet anslutit sig i sitt utlåtande över nämnda proposition — saknar jag emellertid anledning att här närmare behandla nyssnämnda spörsmål.

Priskontrollnämnden har jämväl berört frågan om sambandet mellan den allmänna prispolitiken och prissättningen på jordbrukets produkter. Emellertid torde få förutsättas att, liksom hittills skett, sistnämnda fråga särskilt

för sig underställes riksdagens prövning. Jag torde därför icke hava anledning att nu ingå på detta ämne.

Beträffande frågan om de principer, som under en prisfallsperiod böra läggas till grund för prövningen av prisfrågorna, har priskontrollnämnden anfört att bibehållandet av den — under prisstegringsperioden tillämpade — s. k. återanskaffningsprisprincipen vore av stor betydelse. Även enligt min mening bör denna princip, vars verkningar i huvudsak kunna sägas motsvara dem som en fri konkurrens eljest skulle medföra, vinna tillämpning under prisfallsperioden. I anledning av vad i några remissyttranden anförts vill jag framhålla, att såsom återanskaffningspris i allmänhet icke bör anses ett tillfälligt pris å ett mindre parti av den ifrågakomna råvaran. Vidare vill jag nämna att vissa modifikationer vid principens tillämpning torde bliva erforderliga med avseende å de fall där företagarna, på grund av clearingavtal eller eljest, icke fått tillgodonjuta de fördelar som återanskaffningsprisprincipen under den föregående prisstegringsperioden medfört. Det torde böra ankomma på priskontrollnämnden att efter samråd med vederbörande försörjningskommission från fall till fall pröva, i vad mån anledning till avvikelse från återanskaffningsprisprincipen kan föreligga.

Priskontrollnämnden har vidare anfört, att under övergångstiden en begynnande anpassning av priserna efter mera normala marknadsbetingelser och varornas bruksvärde hos konsumenterna måste ske, vilken anpassning delvis måste genomföras i strid med gällande kostnadsförhållanden. Det borde enligt nämndens mening även kunna ifrågakomma, att priser fastställdes under hänsynstagande jämväl till den sannolika marknadsmässiga utvecklingen. Dessa nämndens uttalanden ha mött kritik från vissa näringsorganisationers sida. I anledning härav vill jag framhålla, att varuknappheten på vissa områden medfört prisförhållanden, som med hänsyn till varornas normala bruksvärden icke kunna anses tillfredsställande, och att en viss frihet vid myndigheternas prövning av prisfrågorna torde vara nödvändig om man snabbt vill vinna en bättre anpassning av priserna. Möjligheterna att genomföra dylika prissänkningar äro emellertid beroende av hur pass riklig varuförsörjningen är. Jag vill även understryka priskontrollnämndens uttalande om nödvändigheten att iakttaga försiktighet vid behandlingen av prisfrågor av nu ifrågavarande slag, då avgörandena i viss utsträckning måste bliva beroende av subjektiva omdömen.

Slutligen har priskontrollnämnden anfört, att nämnden vid en aktiv prissänkningspolitik borde kunna i större utsträckning än tidigare varit fallet begagna kostnadsläget för de effektivaste företagen som grund för prissättningen. Jämväl till detta uttalande kan jag ansluta mig. Jag vill emellertid betona angelägenheten av att vid prissättningen beaktas de skiljaktigheter i fråga om kvalitet, service m. m., som kunna föreligga mellan olika företag inom branschen i fråga. Självfallet bör, så länge varuknapphet råder, nödig försiktighet iakttagas så att icke försörjningsintressena bliva lidande.

IV. Priskontrollens medel.

Priskontrollnämndens framställning. I skrivelsen den 22 augusti 1944 har *priskontrollnämnden,* såvitt angår priskontrollens medel, framhållit att det priskontrollerande organet även i fortsättningen torde få begagna i huvudsak samma medel som hittills. Vidare har nämnden understrukit, att en förutsättning för att nämnden under en aktiv prissänkningspolitik skulle kunna taga erforderliga initiativ i rätt tid vore en väsentlig utbyggnad av den prisövervakande verksamheten. Nämnden har härom vidare anfört:

Den löpande prisstatistiken måste läggas upp med kontinuerliga rapporter inte så mycket från sista ledet, detaljhandeln, som från första ledet, importörer och råvaruproducenter. Särskild vikt måste läggas vid importpriserna. Nämnden måste genom förbindelser med importörer på olika områden inhämta uppgifter om inköpspris på olika marknader och fraktkostnader. En nära kontakt med andra myndigheter är också naturlig. Prisstatistik och marknadsuppgifter få jämväl införskaffas direkt från utlandet. Även inköpspriser inom landet måste ägnas en kontinuerlig uppmärksamhet. Det blir också nödvändigt att följa produktivitetsförbättringarna inom olika näringsgrenar i samband med avvecklingen av produktionen av ersättningsvaror och andra kristidsanordningar. Enda möjligheten är att genom löpande kontakt med utvalda företagare inom olika branscher söka följa utvecklingen så nära som möjligt.

Den fortlöpande prisövervakningen har dessutom — vid sidan av uppgiften att följa kostnadsutvecklingen — till uppgift att såvitt detta överhuvudtaget är möjligt redovisa, i vad mån prissänkningar företagas i den utsträckning, som betingas av marknads- och kostnadsläget. Den priskontrollerande verksamheten måste sålunda i långt större utsträckning än under kriget söka vägledning av inom nämnden utförda pris- och marknadsundersökningar.

I fråga om de olika metoder, medelst vilka prissänkningar kunde åstadkommas, har nämnden anfört:

Nämndens ingripande i syfte att åstadkomma prissänkningar kunna tänkas ske på följande vägar:

a) Systemet med *frivilliga prisöverenskommelser,* som hade särskilt stor betydelse under de första krigsåren, kan tänkas ytterligare utvidgat. Nämnden bör med relativt små medel kunna aktivisera en effektiv priskonkurrens. Med den stora kännedom om företagen, som nämnden under gångna år förvärvat, bör det inom många branscher finnas goda möjligheter att träffa överenskommelser om prissänkningar med de mest effektivt arbetande företagen. De övriga företagen i branschen måste sedan i allmänhet följa med i prisrörelsen. Det kan i vissa fall tänkas, att nämnden med företagen inom en viss bransch träffar en överenskommelse om efter vilka grunder prissänkning skall ske. Denna kommer sedan till stånd automatiskt, när t. ex. vissa råvaru- och bränslepris gå ned under viss nivå. Givetvis får nämnden söka träffa här åsyftade överenskommelser på ett sådant sätt, att den därmed ej befordrar kartelliseringstendenserna inom näringslivet.

b) En annan form för en mjuk prisreglering utgör fastställandet av *riktpriser.* Nämnden kan för vissa delar av näringslivet utge en riktprislista, i vilken t. ex. lägsta förekommande marknadspris insättes. Prislistan får givetvis kontinuerligt revideras. Dessa priser, som i regel böra fastställas efter

överläggning med sakkunniga från berörda områden, skola betraktas som i rådande läge skäliga och man bör kunna förvänta, att företagen i stort sett anpassa sig efter dem. Sedan riktpriserna blivit gängse, kan den, som i märkbar mån överskrider desamma, komma i konflikt med 6 § prisregleringslagen. Det är mycket möjligt, att fastställandet av riktpris kan befinnas utgöra en smidig väg att styra prisutvecklingen. Om riktprislistan handhaves på ett skickligt sätt, kan man åter flytta ut initiativet till företagarna; de få komma och anmäla, om de icke anse sig kunna tillämpa riktpriserna och ange skälen härtill.

c) Då en fastare bindning erfordras, kunna liksom nu *normalpris* fastställas från fall till fall och i synnerhet för viktigare förnödenheter. Normalprissättningen kan dock komma att visa sig bli en alltför tungrodd och omständlig procedur, när syftet är att snabbt få ner priserna inom en hel bransch. En förenkling skulle utan tvivel åstadkommas, om nämnden kunde erhålla mera generella bemyndiganden av Kungl. Maj:t att på större områden fastställa normalpris ävensom att, i den utsträckning nämnden kunde finna motiverat, sänka ursprungligen fastställda normalpris. Med hänsyn till det under övergångsperioden ökade behovet av en allmän överblick över prisförhållandena kan även ifrågasättas, huruvida icke en överflyttning till nämnden av fastställandet av normalpriser, som hittills i viss utsträckning jämväl tillkommit vissa försörjningskommissioner, vore lämplig.

d) En form av normalprisreglering, som torde kunna tillämpas i större omfattning än för närvarande, är fastställandet av *normalkalkyler*. Prissättningen regleras härvid efter viss formel och marginaler för omkostnader, fabrikation eller försäljning fastläggas som normalpris.

Man kan sålunda för importhandeln och gross- och detaljhandeln fastställa, att gällande procentuella eller absoluta marginaler (eller efter viss formel beräknat mellanting) skola tillämpas på senaste återanskaffningspris. Denna regel bör dock i allmänhet icke utan vidare tillämpas individuellt. I annat fall kommer vederbörande företagare kanske icke att stimuleras till billiga inköp. I varje fall måste man tänka sig möjligheten att, då t. ex. enstaka importörer lyckats få in en vara billigt, lämna dispens från skyldigheten att sänka priset. Om priset skall sänkas, vilket får bero på om återanskaffning i större omfattning kan tänkas ske till det nya lägre priset, bör detta ske generellt, så att de initiativrika företagarna åtminstone ha en relativ fördel av sin insats.

Normalkalkylmetoden kan sannolikt i viss utsträckning tillämpas även gentemot fabrikanter. Nämnden har så pass rikhaltigt kalkylmaterial, att det i regel bör vara relativt lätt att kontrollera, om priserna sänkas i överensstämmelse med t. ex. sänkta priser på råmaterial och bränsle. I den mån ingrepp i prisbildningen äro nödvändiga och normalkalkylmetoden är lämplig bör nämnden ha möjlighet att fastställa en normalkalkyl på sådant sätt, att kompensation för eventuellt samtidigt stegrade kostnader av annan art, t. ex. löner, icke ges.

Diskussion kan utan tvivel i många situationer uppstå om vad som är återanskaffningspris. I tveksamma fall få företagarna genom förfrågningar hos nämnden inhämta besked därom. För vissa stapelvaror kan man även tänka sig, att nämnden från tid till tid offentligen meddelar de priser, som företagen ha att lägga till grund för sina kalkyler.

Om normalkalkylmetoden skall tillämpas i större omfattning, är det önskvärt, att nämnden får bemyndigande att fastställa kalkylgrunderna.

Nämnden förutsätter, att normalpris och normalkalkyl skall kunna fastställas jämväl för enstaka varupartier. Ett sådant tillvägagångssätt, som enligt nämndens mening icke kräver ändring av gällande prisregleringslag, bör

endast komma till användning i undantagsfall, där mera generella prissättningsmetoder icke kunna tillämpas.

e) Man kan också tänka sig möjligheten att *avtal med stöd av 5 § prisregleringslagen* träffas, enligt vilket företagarna inom en bransch förbinda sig att efter vissa normer sänka priserna. Paragrafen har hittills endast använts i ett fåtal fall. Det kan icke heller anses lämpligt att under en period, då konkurrensen företagen emellan på allt sätt skall främjas, skapa nya »kartellavtal». Denna regleringsform torde därför endast kunna komma till användning i rena undantagsfall.

f) De två metoder att genom fasta prisregleringar åstadkomma prissänkningar, som nämnts i det föregående, nämligen fastställandet av normalpriser och normalkalkyler, måste i synnerhet för längre driven fabrikation och för handeln med den stora mängden småartiklar bli allt för omständliga. För att nå effekt på dessa områden synes man kunna tänka sig att prissänkningsaktionen anknyter till prisstoppläget för ifrågavarande bransch. En komplettering till prisregleringslagen skulle göra det möjligt att efter vissa grunder *föreskriva en allmän sänkning med viss procentsats av prisstoppnivån inom viss bransch.* Självfallet bör en sådan åtgärd tillgripas först sedan det genom verkställda utredningar ådagalagts, att en sådan prissänkning rimligen kan påfordras.

Remissyttrandena. *Fullmäktige i riksbanken,* som icke ingått i detaljgranskning av de i priskontrollnämndens skrivelse framlagda författningsförslagen, ha funnit dessa i huvudsak ägnade att tillgodose de krav, som den kommande tiden kunde väntas ställa på priskontrollens utformning.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, som icke heller ansett sig ha anledning ingå på någon detaljgranskning av priskontrollnämndens skrivelse, har uttalat att de framställda förslagen syntes väl motiverade och ändamålsenligt utformade och att kommissionen fördenskull ville tillstyrka deras antagande.

I anledning av priskontrollnämndens uttalanden rörande frivilliga prisöverenskommelser har *Sveriges köpmannaförbund* förklarat sig vilja tillstyrka, att systemet med dylika överenskommelser ytterligare utvidgades. Enligt förbundets mening utgjorde de frivilliga prisöverenskommelserna den smidigaste formen för samarbete mellan nämnden och företagarna genom organisationerna.

Priskontrollnämndens uttalanden om prisreglering genom fastställande av riktpriser ha föranlett *livsmedelskommissionen* att framhålla, att förutsättningen för att riktpriserna skulle få någon större betydelse för prisutvecklingen torde vara, att tillgången på de varor, som åsatts riktpris, ej understege efterfrågan. Vore denna förutsättning uppfylld, kunde fastställandet av riktpriser tänkas påskynda den prissänkning, som under alla omständigheter bort komma till stånd genom den fria konkurrensen. Därest varutillgången vore knapp, vore det däremot knappast möjligt att genom riktprissystemet tvinga priserna nedåt.

I anslutning till priskontrollnämndens uttalande, att man, om riktprislistan handhades på ett skickligt sätt, åter kunde flytta ut initiativet till företagarna, har livsmedelskommissionen vidare anfört:

Någon skyldighet för en företagare att anmäla att han icke anser sig kunna tillämpa riktpriset eller att begära tillstånd att tillämpa högre pris än riktpriset åvilar uppenbarligen icke enligt nu gällande bestämmelser en företagare enbart därför att han ej vill tillämpa ett av de priskontrollerande myndigheterna fastställt riktpris, och priskontrollnämnden har ej heller föreslagit införande av någon sådan anmälningsskyldighet. Man synes därför knappast kunna vänta sig att anmälningar från företagare, som ej anse sig vilja följa riktpriserna, skola inkomma annat än möjligen i sådana fall, där det av vederbörande företagare tillämpade priset ligger så högt över riktpriset, att företagaren, för att ej riskera åtal för brott mot bestämmelserna i 6 § prisregleringslagen, anser sig böra låta sin prissättning bli föremål för granskning av de prisreglerande myndigheterna. Inför man åter en mera allmän skyldighet för företagare, som tillämpa högre pris än riktpriset, att göra anmälan härom till de prisreglerande myndigheterna, skapar man en form för prisreglering, som blir väsentligt hårdare än riktprissystemet, sådant det för närvarande är utformat. I dylikt fall uppkommer jämväl frågan, huruvida underlåtenhet att på anmodan av nämnden sänka priset till riktpriset skall kunna medföra någon påföljd.

Sveriges köpmannaförbund har avstyrkt fastställandet av riktpriser genom s. k. riktprislistor, i vilka t. ex. lägsta förekommande marknadspriser skulle insättas. Sådana prislistor skulle säkerligen icke få någon prisriktande effekt. Exemplet från den i Stockholm utgivna prislistan tydde därpå. Men dessa riktprislistor skulle kunna åstadkomma irritation och missförstånd. Det vore även bekant, att vissa företag arbetade med speciellt låga priser på särskilda artiklar för att därmed draga till sig köpare. Om dylika specialpriser infördes i riktprislistor skulle detta medföra, antingen att prisnivån genom offentlig myndighets försorg anpassades efter en prisnivå, som icke vore den verkliga, eller ock att företagen måste upphöra med tillämpandet av dylika specialpriser. Även med hänsyn till skillnaderna i varukvalitet och service inom olika företag syntes en sådan tilltänkt riktprislista kunna verka missvisande och vilseledande.

I anledning av priskontrollnämndens förslag, att nämnden skulle erhålla mera generella bemyndiganden att på större områden fastställa eller i erforderlig utsträckning sänka normalpriser, ha *de tre i ärendet hörda handelskamrarna* uttalat, att någon ändring av den nu gällande ordningen, som utgjorde en värdefull garanti mot förhastade beslut, icke borde äga rum; över huvud taget utgjorde åsättande av normalpris en så ingripande åtgärd, att den borde ankomma på Kungl. Maj:t. Samma synpunkter ha anförts av *Sveriges industriförbund* och *svenska arbetsgivareföreningen*. Å andra sidan har *kommerskollegium* uttalat, att kollegium knappast kunde finna de anförda farhågorna äga fog. Hittillsvarande erfarenhet gåve vid handen, att priskontrollnämnden utövat sina befogenheter med omtanke och försiktighet, och kollegium, som förutsatte att nämnden komme att inordna sina beslut i den allmänna av Kungl. Maj:t fastställda prispolitiken, ville påpeka, att besvärsrätt mot nämndens beslut givetvis tillkomme den enskilde, vilket borde innefatta en garanti mot förhastade avgöranden.

Livsmedelskommissionen har uttalat, att kommissionen — förutsatt att den gränsdragning, som hittills tillämpats mellan priskontrollnämndens och försörjningskommissionernas uppgifter i fråga om prissättning, ej rubbades — i och för sig intet hade att erinra mot nämndens uttalande om önskvärdheten av mera generella bemyndiganden för nämnden att fastställa och ändra normalpris, utan ansåge det tvärtom för effektiviseringen av nämndens verksamhet för nedbringande av prisnivån påkallat, att nämnden erhölle dylika mera generella bemyndiganden.

Sveriges köpmannaförbund har anfört, att någon ändring av gällande bestämmelser icke vore påkallad. Det hade för näringslivet varit värdefullt, att det för fastställandet av normalpriser fordrats bemyndigande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Att märka vore nämligen att förhandlingarna om priser fördes mellan å ena sidan nämnden, å andra sidan näringslivets organisationer. Om nu den ena av förhandlingsparterna erhölle befogenhet att utan ytterligare prövning fastställa normalpriser, skulle förhandlingarna svårligen kunna sägas vara fria och förutsättningslösa. Förbundet ville även fästa uppmärksamheten på att det förekommit, att när förhandlingarna icke gått i enligt nämndens mening gynnsam riktning det uttalats, att normalpriser komme att fastställas i enlighet med av nämndens representanter under förhandlingarna framförda förslag utan väsentlig hänsyn till vad som under förhandlingarna förekommit. För näringslivet hade det under sådana förhållanden varit av värde, att det innan normalpriser utfärdats, fordrats särskilt bemyndigande av Kungl. Maj:t, vilket förutsatt ytterligare prövning av frågan. De befogenheter, som nämnden redan haft beträffande fastställande av normalpriser, syntes även i fortsättningen kunna vara tillfyllest.

Liknande synpunkter ha anförts av *Sveriges grossistförbund* samt *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation.*

Vad härefter angår priskontrollnämndens uttalande rörande eventuell koncentration av de prispolitiska avgörandena till priskontrollnämnden har *industrikommissionen* framhållit, att något bemyndigande för industrikommissionens del att fastställa normalpriser icke förefunnes. Däremot brukade i beslagsförfattningar och dylikt inom kommissionens verksamhetsområde genomgående stadgas, att kommissionen ägde föreskriva villkor för rätten att på ett eller annat sätt förfoga över en vara. Med stöd härav hade kommissionen i en mängd fall fastställt de priser, till vilka en vara finge försäljas. Visserligen hade väl detta fastställande ibland skett genom en hänvisning till priskontrollnämndens prissättning och alltså formulerats så, att varan endast finge försäljas mot av nämnden fastställda priser. Beträffande ett flertal varor hade emellertid kommissionen, dock efter samråd med nämnden, direkt fastställt vederbörande priser. Kommissionen vore av den uppfattningen, att det skulle vara principiellt riktigast, om den statliga prisfastställelsen såvitt möjligt koncentrerades till ett och samma organ d. v. s. priskontrollnämnden. På grund härav vore kommissionen för sin del beredd att framgent i möjligaste mån konsekvent delegera sin prisbestäm-

manderätt åt nämnden — vilket kommissionen även formellt sett torde vara befogad att göra — och att således i förekommande fall hänvisa till de priser, som nämnden fastställde. Härvid måste emellertid få förutsättas, att nämnden, där omständigheterna så påkallade, i erforderlig utsträckning samrådde med kommissionen.

Livsmedelskommissionen har i förevarande hänseende anfört följande:

En överflyttning till nämnden av de befogenheter i fråga om prissättning, som hittills tillkommit försörjningskommissionerna, anser livsmedelskommissionen — i vart fall såvitt angår till livsmedelskommissionens verksamhetsområde hörande varor — icke böra ske. Priskontrollnämndens behov av en överblick över prisförhållandena för sistnämnda varor under övergångstiden torde utan svårighet på samma sätt som hittills kunna tillgodoses genom det samarbete, som i samtliga ifrågavarande prisfrågor skall ske mellan vederbörande kommission och priskontrollnämnden. För livsmedelskommissionens arbete är det även, på grund av det intima samband prisfrågorna äga med försörjnings- och regleringsfrågorna över huvud taget, av mycket stor betydelse, att de befogenheter i fråga om prissättning, som nu tillkomma kommissionen, ej överflyttas till annan myndighet. Kommissionen vill framhålla, att detta samband kan väntas under övergångstiden komma att göra sig gällande i lika stor utsträckning som hittills, och att det sålunda, för att kommissionen rätt skall kunna fullgöra sina uppgifter i fråga om försörjningens tryggande och ordnande, är synnerligen angeläget, att kommissionen ej fråntages de befogenheter i prisregleringshänseende, som nu tillkomma kommissionen.

Bränslekommissionen har anfört, att kommissionen förutsatte, att överflyttning av ifrågavarande befogenhet icke komme i fråga beträffande prövningen av importpriser eller fastställande av clearingpriser för kol cif svensk hamn (s. k. avräkningspriser) eller försäljningspriser i lagerhandeln, vilka kommissionen hittills haft att fastställa. Beträffande producentnormalpriserna på kastved vore det lämpligast att dessa priser fastställdes av Kungl. Maj:t efter förslag av bränslekommissionen. Motsvarande gällde i fråga om långved och träkol (råkol). Vad anginge normalpriser på massaved, flottningsbrännved och props kunde däremot, om så befunnes lämpligt, bränslekommissionens befogenheter framdeles överflyttas på priskontrollnämnden. Beträffande torv vore bränslekommissionen icke för närvarande beredd att göra något uttalande om huruvida eller när en överflyttning av ifrågavarande befogenheter till priskontrollnämnden borde ske.

Sveriges köpmannaförbund har avstyrkt priskontrollnämndens nu berörda förslag under motivering, att det icke ådagalagts, att icke nämnden med nuvarande system skulle kunna erhålla en allmän överblick över gängse prisförhållanden.

Sveriges lantbruksförbund har bestämt avstyrkt, att fastställandet av normalpriser för jordbrukets produkter överflyttades till priskontrollnämnden. Samma ståndpunkt har intagits av *svenska lantarbetsgivareföreningen.*

Å andra sidan har *landsorganisationen* anfört, att på det penningpolitiska området, där psykologiska faktorer icke vore de minst viktiga, det vore av betydelse att försäkra sig om fasthet och konsekvens. En mera fullständig

samordning mellan jordbruksprissättningen och prisregleringen i övrigt måste därför eftersträvas.

Vad priskontrollnämnden anfört rörande fastställande av normalkalkyler har föranlett följande erinringar från *Stockholms handelskammare:*

Om priser, såsom under kriget varit fallet, stiga på grund av extraordinära förhållanden, vilka man har anledning räkna såsom tillfälliga, kan det vara motiverat att i en viss utsträckning hämma prisernas anpassning efter kostnadsfaktorerna och sålunda låta företagsamheten själv bära kostnadsökningen. Men om ett sådant system kommit till tillämpning och föranlett, att marginalerna kanske i många fall krympt långt under vad som under normala förhållanden kan anses som skäligt, skulle det icke vara rimligt att i en fallande marknad söka konservera detta onormala läge genom att vägra företagaren att få del av de möjligheter till en återgång till ett mera normalt förhållande mellan priser och kostnader, som utvecklingen kan medföra. Helt oskäligt skulle vara, om den bristande balansen ytterligare skärptes genom att priserna sänktes samtidigt som kostnaderna stego. En utveckling i här antydd riktning skulle dessutom direkt försvåra i stället för underlätta anpassningen till mera normala förhållanden och därmed komma i strid med önskemålet om en avveckling av krisregleringarna snarast möjligt.

Kommerskollegium har framhållit, att riskmarginalerna numera i en del fall vore så knappt tillmätta, att de knappast medgåve skälig ersättning för de risker av skilda slag, som företagaren löpte, och kollegium ville erinra om att efterkrigsplaneringskommissionen tvärtom framhållit, att skäl kunde finnas att i vissa fall öka marginalen till större överensstämmelse med vad som normalt kunde vara skäligt. Kollegium ville därför påyrka, att rimlig hänsyn toges till näringslivets krav på vinst- och riskmarginal i prissättningen.

Livsmedelskommissionen har framhållit, att man, åtminstone i allmänhet, icke torde kunna använda normalkalkylmetoden individuellt, eftersom man i så fall riskerade att avskräcka en importör från att göra billiga inköp. Ansåge man åter, att det återanskaffningspris, som skall läggas till grund för bestämmandet av utförsäljningspriserna, skulle vara det pris, till vilket varorna mera allmänt återanskaffades eller kunde återanskaffas, uppkomme frågan hur detta återanskaffningspris skulle kunna fixeras. Enligt kommissionens mening borde normalprissättning genom normalkalkyler, byggda på ett växlande återanskaffningspris, komma till användning endast om prissättningsbestämmelserna kunde göras sådana, att tvekan ej vid något tillfälle behövde råda om det pris, som finge uttagas. Ur denna synpunkt borde man kunna acceptera ett system, där priskontrollnämnden offentligen angåve, vilket pris som skulle gälla som senaste återanskaffningspris, men däremot ej ett system, enligt vilket företagarna skulle vara hänvisade att antingen handla efter sin egen uppfattning härom (med risk att ådömas straff, om deras uppfattning befunnes felaktig) eller också göra ständiga förfrågningar hos de prisreglerande myndigheterna.

Industriförbundet har understrukit, att tillverkningskostnaderna — däri inräknat jämväl löner — i förevarande sammanhang borde betraktas som en

enhet, varför det ur prissättningssynpunkt avgörande måste vara om kostnadsstegringar och kostnadsminskningar tillsammantagna resulterade i ökad eller minskad tillverkningskostnad.

Beträffande frågan om prisreglering genom avtal med stöd av 5 § prisregleringslagen har *kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering* anfört, att därest nämnda paragraf under övergångstiden efter kriget befunnes vara nödvändig att tillämpa i sådana undantagsfall, då den fria konkurrensen icke vore effektiv eller prisreglering med andra metoder icke vore möjlig för att förhindra oskälig prisbildning, detta icke borde tagas till intäkt för att använda ifrågavarande bestämmelser för en aktiv prissänkningspolitik. Kommissionen ansåge nämligen, att en tillämpning av 5 § under de förhållanden, som kunde väntas råda under efterkrigstiden, i regel komme att kunna verka uppehållande på priserna.

Sveriges industriförbund har uttalat, att det ur industriell synpunkt icke förelåge någon anledning motsätta sig att 5 § utginge ur prisregleringslagen. I detta uttalande har *svenska arbetsgivareföreningen* instämt.

Vidare har *kooperativa förbundet* anfört:

Förbundet finner det i och för sig värdefullt, att 5 § avses skola användas endast rent undantagsvis. Under kriget har bestämmelsen om organisationstvång icke heller tillämpats mer än i några enstaka fall. Förbundet har emellertid icke kunnat finna, att priskontrollnämnden förebragt någon bärkraftig motivering för att bestämmelserna i 5 § skulle vara erforderliga såsom ett supplementärt hjälpmedel för att under övergångstiden efter vapenstilleståndet genomdriva en aktiv prissänkningspolitik ens i rena undantagsfall.

Med hänsyn till att riksdagen tidigare endast med tvekan godtagit dessa föreskrifter såsom rena krigstidsbestämmelser vill förbundet yrka, att 5 § utmönstras ur prisregleringslagen snarast möjligt. Om bestämmelserna i fråga verkligen befinnas oundgängliga för övergångsperioden med hänsyn till de enstaka fall, för vilka desamma nu tillämpas, bör under alla förhållanden tillses, att denna paragraf icke tages i anspråk på nya områden såsom ett medel att genomdriva prissänkningar. Effektiva instrument härför komma genom den nya lagen att stå till priskontrollnämndens förfogande utan att nämnden skall behöva tillgripa en så för ändamålet i fråga uppenbart olämplig och på längre sikt direkt skadlig metod, som en på statligt initiativ tillkommen utvidgning av kartellbundenheten i svenskt näringsliv otvivelaktigt utgör.

Vad angår förslaget om rätt för priskontrollnämnden att föreskriva en allmän sänkning med viss procentsats av prisstoppnivån inom viss bransch har *socialstyrelsen* uttalat, att det syntes vara väl befogat, att prisregleringslagen kompletterades på nu angivet sätt; redan tillvaron av ett sådant förstärkt priskontrollinstitut borde få psykologiskt gynnsamma återverkningar på arbetsmarknaden såsom ett vittnesbörd om en samhällets goda vilja att befrämja en från löntagarnas och konsumenternas synpunkt önskvärd utveckling av prisläget.

Stockholms handelskammare har framhållit, att för tillämpning av ifrågavarande metod måste krävas, att utvecklingstendensen vore entydig och stabil

samt varutillgången riklig. Självfallet borde också vara, att en sänkning av prisstoppnivån icke finge genomföras annat än i nära kontakt med företrädarna för vederbörande bransch. *Handelskammaren i Göteborg* har anfört, att den nu föreslagna bestämmelsen tedde sig ur näringslivets synpunkt betänklig. Företagens ställning vore under tider av sjunkande prisnivå mer än eljest riskfylld. Metoden med procentuell sänkning av priserna toge icke hänsyn till kalkylmässiga omständigheter, den vore grovt schablonmässig. Med hänsyn till de ojämnheter och det godtycke, som måste bliva förenade med denna metod, ville handelskammaren för sin del bestämt avstyrka att den föreslagna bestämmelsen infördes.

Kommerskollegium har anfört att en åtgärd att generellt med en viss procentsats sänka prisstoppriset kunde inom sådana branscher, där riskmarginalen redan nu krympt ihop, innebära en hårdhet, och i så fall vore givetvis en mera specialiserad prissänkning, som toge hänsyn till olika produkters prisläge, att föredraga. Å andra sidan kunde givetvis situationer uppkomma, då en generell sänkning av prisläget för vissa varugrupper eller inom viss bransch borde vara möjlig att genomföra, och i så fall kunde det angivna bemyndigandet vara av värde. Kollegium ville därför ej motsätta sig den föreslagna ordningen men förutsatte, att fullmakten handhades med stor varsamhet.

Livsmedelskommissionen har i förevarande hänseende anfört:

Denna komplettering av bestämmelserna om prisstopp synes ändamålsenlig, varför livsmedelskommissionen i princip vill tillstyrka priskontrollnämndens förslag på denna punkt. Kommissionen vill emellertid framhålla, att en dylik allmän nedsättning av de tidigare gällande stoppriserna inom en viss bransch kan verka orättvist, nämligen för sådana företagare, vilkas stoppriser ligga under de i allmänhet i branschen gällande. Om de gängse priserna i en viss bransch vid tiden för prisstoppet voro något högre än som i och för sig kan anses skäligt, och man vidtager en procentuell nedsättning av stoppriserna av sådan storlek, att de gängse priserna nedbringas till en i förhållande till kostnadssidan skälig nivå, riskerar man uppenbarligen att priserna för de företagare, vilka vid tiden för prisstoppet tillämpade en mera moderat prissättning, sättas lägre än vad som med hänsyn till kostnadernas storlek kan anses skäligt. Denna anmärkning torde dock ej behöva utgöra något hinder för införande av den nu av nämnden föreslagna prisregleringsmetoden, då kommissionen förutsätter, att den föreslagna dispensmöjligheten skall begagnas så, att företagare, som vid en allmän procentuell nedsättning skulle få sin vinstmarginal alltför starkt beskuren, skola kunna få tillstånd av de prisreglerande myndigheterna att begränsa prisnedsättningen å sina varor så att priserna å dessa ej komma att ligga under de gängse priserna i branschen.

Sveriges köpmannaförbund, som anfört i huvudsak samma synpunkter i föreliggande fråga som livsmedelskommissionen, har förklarat sig vilja understryka, att befogenheten att sänka prisstoppriset borde tillkomma Kungl. Maj:t eller priskontrollnämnden efter därom i varje särskilt fall lämnat bemyndigande och icke generellt överlämnas åt nämnden.

Sveriges industriförbund och *svenska arbetsgivareföreningen* ha — liksom *Sveriges grossistförbund* — anfört, att från näringslivets sida måste resas

synnerligen allvarliga betänkligheter mot den föreslagna prissänkningsmetoden. Industriförbundet har vidare framhållit, att befogenhet att föreskriva prissänkning borde tillkomma endast Kungl. Maj:t. Beslut om prissänkning borde träda i kraft omedelbart och icke, såsom föreslagits, först efter viss tid, enär i sistnämnda fall omsättningen under mellantiden påverkades ogynnsamt och irritationer mellan de olika leden i distributionen svårligen kunde undvikas.

Sveriges lantbruksförbund har framhållit, att då normalprisen kommit till vidsträckt användning beträffande jordbrukets produkter, jordbruket länge hade varit underkastat principen om prissänkningsbeslut. Det syntes vara följdriktigt, att möjlighet öppnades att föreskriva prissänkning även beträffande varuslag, för vilka normalpriser icke lämpligen kunde fastställas.

Jämväl *landsorganisationen* har tillstyrkt priskontrollnämndens ifrågavarande förslag.

Beträffande det praktiska genomförandet av den aktiva prissänkningspolitiken har landsorganisationen förordat, att man beträdde även vissa andra vägar än de av priskontrollnämnden föreslagna. Då det gällt att kontrollera, att inga prishöjningar genomförts under prisstoppet, hade allmänhetens vaksamhet kunnat engageras. När det gällde övervakningen av att uppkommande prissänkningsmöjligheter tillvaratoges, kunde den köpande allmänhetens medverkan givetvis icke spela någon större roll. I stället borde priskontrollnämnden stimulera de på olika områden arbetande och anställda till att påkalla nämndens uppmärksamhet på förekomsten av höga vinstmarginaler eller oekonomiska produktions-, handels- och transportmetoder. En sådan utvidgning av priskontrollens kontakt med allmänheten vore även nödvändig för att undanröja många anledningar till misstroende mot dess effektivitet.

Departementschefen. Jag delar priskontrollnämndens uppfattning angående behovet av en utbyggnad av den prisövervakande verksamheten under en prisfallsperiod. En fortlöpande kännedom om förändringarna i import- och råvarupriserna torde vara nödvändig för att myndigheterna skola kunna övervaka att föreliggande möjligheter till sänkning av konsumentpriserna effektivt tillvaratagas. En löpande kontakt med vissa företagare inom respektive branscher torde härvid vara av stort värde. I övrigt torde priskontrollen, såsom nämnden yttrat, i större utsträckning än hittills böra bygga på inom nämnden utförda pris- och marknadsundersökningar.

För genomförande av de prissänkningar, som priskontrollnämnden finner möjliga och lämpliga, torde i huvudsak böra anlitas samma medel som dem med vilka priskontrollen hittills arbetat. Systemet med frivilliga prisöverenskommelser med vissa representativa och effektivt arbetande företag inom respektive branscher får anses vara det smidigaste av dessa medel och torde därför böra utnyttjas i den mån önskad effekt därigenom kan vinnas. Som priskontrollnämnden anmärkt torde det även kunna ifrågakomma att i en

dylik överenskommelse angiva de grunder efter vilka prissänkningar successivt skola ske.

I vissa fall torde prisnivån kunna påverkas genom fastställandet av riktpriser. I händelse av stor varuknapphet torde denna metod dock knappast giva resultat. Ej heller torde man böra överskatta möjligheterna att genom riktpriser åter flytta ut initiativet till företagarna, eftersom dessa icke utan särskilt åläggande äro skyldiga att göra anmälan om att de icke ämna följa riktpriserna. Det bör framhållas, att straffpåföljd för överskridande av riktpris icke kan inträda under annan förutsättning än att transaktionen är att bedöma såsom prisocker; härför erfordras emellertid att priset i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade.

Metoden med normalpriser torde även under prissänkningsperioden kunna förväntas få ett betydande användningsområde. Priskontrollnämnden har beträffande denna metod uttalat, att en förenkling skulle åstadkommas om nämnden kunde erhålla mera generella bemyndiganden än hittills varit fallet. Detta förslag har i flera yttranden mött kritik, därvid hävdats att den nuvarande ordningen erbjöde näringslivet bättre garantier för en riktig prissättning. För egen del vill jag uttala att, även om vissa utvidgningar av bemyndigandena kunna tänkas ifrågakomma, jag likväl icke är beredd förorda ett direkt frångående av de hittills tillämpade grunderna. De ifrågavarande ärendena kunna vara av utomordentlig betydelse för stora delar av näringslivet; och vid sådant förhållande är det utan tvivel av värde att frågorna underkastas den ytterligare prövning, som följer av att bemyndigandena lämnas från fall till fall.

Priskontrollnämnden har beträffande normalprissättningen vidare uttalat, att det kunde ifrågasättas huruvida icke bemyndigandena härutinnan, i den mån de tillagts försörjningskommissionerna, borde överflyttas till nämnden. Härtill vill jag i detta sammanhang anmärka, att med hänsyn till intresset av att prisbedömningen sker efter enhetliga grunder det självfallet är önskvärt med en koncentration av de prispolitiska avgörandena. Å andra sidan kan i särskilda fall sambandet mellan pris- och försörjningsfrågorna vara så intimt, att försörjningssynpunkterna böra föranleda att jämväl prisfrågan underlägges vederbörande försörjningskommission. Det torde alltjämt få ankomma på Kungl. Maj:t att med utgångspunkt från dessa principer från fall till fall pröva, huruvida tillräcklig anledning finnes att med frångående av huvudregeln uppdraga jämväl prissättningen åt vederbörande försörjningskommission. Härvid förutsättes, att prisfrågorna göras till föremål för samråd mellan försörjningskommissionen och priskontrollnämnden.

Normalprisreglering genom fastställande av normalkalkyler torde, såsom priskontrollnämnden uttalat, kunna vinna ökad användning under prissänkningsperioden. Livsmedelskommissionen har beträffande de fall, då normalkalkylen anknyter till återanskaffningspriset, funnit det önskvärt att det pris, som skall läggas till grund för kalkylen, fortlöpande angives av priskontrollnämnden. Ett dylikt förfaringssätt torde även enligt min mening vara önskvärt särskilt i sådana fall, då inköpspriset är mycket växlande. Är åter in-

köpspriset mera enhetligt torde försäljningspriset böra automatiskt följa återanskaffningspriset, eftersom under en prissänkningsperiod fördelarna med normalkalkylmetoden därigenom bättre komma till sin rätt. På sätt priskontrollnämnden uttalat, bör emellertid dispens från skyldigheten att sänka försäljningspriset kunna medgivas, därest viss importör lyckats få in ett varuparti särskilt billigt.

I de fall då normalkalkyler fastställas för företagare torde, i den mån så befinnes erforderligt och lämpligt, kalkylen kunna anknytas till råvaru- och bränslekostnaderna m. m. utan samtidigt hänsynstagande till mindre förändringar i lönekostnaderna.

Beträffande prisreglering genom tvångskartellering enligt 5 § prisregleringslagen har priskontrollnämnden uttalat, att denna regleringsform borde komma till användning endast i rena undantagsfall eftersom det icke kunde anses lämpligt att skapa nya kartellavtal under en period, då konkurrensen i stället borde på allt sätt främjas. I anslutning till vad i vissa remissyttranden anförts vill jag framhålla att, även om denna regleringsform i allmänhet icke torde vara tjänlig som instrument för en aktiv prissänkningspolitik, den likväl på något område — och under förutsättning att prisvillkoren utformas på ändamålsenligt sätt — torde kunna komma till användning. I allt fall synas icke tillräckliga skäl föreligga att redan nu upphäva lagbestämmelserna i fråga.

Priskontrollnämnden har vidare föreslagit en ny form för prisreglering innebärande att föreskrift skulle kunna meddelas om allmän sänkning med viss procent av prisstoppriset inom viss bransch. Den sålunda föreslagna regleringsformen synes väl lämpad som medel för genomförande av en aktiv prissänkningspolitik, varför jag anser mig böra tillstyrka densamma. Jag förutsätter därvid, att dylik föreskrift icke meddelas i andra fall än då efter verkställd undersökning befinnes, att förutsättningar för prissänkning föreligga. Med hänsyn till att stoppriset för vissa företagare inom branschen kan ligga icke obetydligt under eljest gällande pris torde vidare få förutsättas, att sådana företagare meddelas dispens i erforderlig omfattning från skyldigheten att sänka priset.

Befogenheten att meddela föreskrift om sänkning av prisstoppris torde böra tillkomma Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer (priskontrollnämnden). Dylikt bemyndigande torde böra lämnas efter enahanda grunder, som tillämpas vid meddelande av bemyndigande att fastställa normalpriser.

V. Speciell motivering till ändringarna i prisregleringslagen.

1 a och 2 §§.

Priskontrollnämndens framställning. I fråga om begreppet förnödenhet har *priskontrollnämnden* anfört, att detta begrepp ej vore definierat i prisregleringslagen. Nämnden vore emellertid av den uppfattningen, att »förnödenhet» vore identisk med »lös egendom». Från håll utanför nämnden hade riktigheten av denna uppfattning satts i fråga endast beträffande immateriella förmögenhetsrättigheter. Det aktuella exemplet hade utgjorts av författarrätt till film, enkannerligen rätten att offentligen förevisa film. Skälet till den avvikande meningen vore närmast, att begreppet förnödenhet rent språkligt sett icke skulle kunna omfatta annat än materiella ting. Häremot kunde invändas, att t. ex. elektrisk energi ostridigt vore att hänföra till förnödenhet. För en rätt tolkning av begreppet vore det av stort värde, om motiven till nu förevarande lagändring kunde upptaga något därom. Nämnden hemställde, att ett dylikt uttalande finge den innebörden, att förnödenhet vore liktydig med lös egendom.

I sin förut omförmälda skrivelse den 7 november 1944 har nämnden i viss mån modifierat nyssberörda uttalande. Nämnden har därvid anfört, att undantag uppenbarligen borde göras för penningar och andra betalningsmedel samt aktier, obligationer och andra värdepapper. Därest principiella hinder skulle föreligga mot ett sådant uttalande hemställde nämnden, att det uttryckligen måtte utsägas i en blivande proposition i ämnet, att immateriella förmögenhetsrättigheter vore att anse såsom förnödenheter i prisregleringslagens mening.

Priskontrollnämnden har vidare föreslagit, att prisregleringslagen skulle utvidgas att omfatta upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet. I detta hänseende har nämnden anfört:

I fråga om förnödenhet är det endast överlåtelse, som träffas av prisregleringslagens bestämmelser. Att upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet icke kommit att omfattas av lagen har visat sig vara en brist. Det har vid upprepade tillfällen inträffat, att allmänheten gjort anmärkning på priser för uthyrning av t. ex. presenningar, maskiner, cyklar och hushållsredskap såsom dammsugare och dylikt, utan att nämnden kunnat ingripa. Väl har nämnden, då uthyrning av viss vara varit förbunden med en service av ett eller annat slag, med fog kunnat hävda, att en tjänst förelegat, t. ex. beträffande uthyrning av högtidskläder, men denna utväg har ej alltid stått till buds. Det synes därför nämnden erforderligt, att lagen kompletteras med en föreskrift av innehåll, att upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet även faller under lagen. Lämpligen bör en dylik upplåtelse i lagen kunna likställas med utförande av tjänst.

Beträffande frågan om den omfattning, i vilken tjänster kunde prisregleras har *priskontrollnämnden* framhållit, att prisreglerings-lagen genomgående såsom villkor härför stadgade, att yrkesmässighet skulle föreligga. Såvitt anginge förnödenheter krävdes i vissa fall —

enligt 2, 5, 8 och 10 §§ — att den försäljning, varom fråga vore, skedde yrkesmässigt, medan detta rekvisit icke upptagits i 2 a, 3, 4 och 6 §§. Denna åtskillnad mellan tjänster och förnödenheter kunde icke vara sakligt befogad. Det kunde exempelvis ej åberopas något bärande skäl varför en icke yrkesmässigt utförd tjänst ej skulle i likhet med en icke yrkesmässig försäljning av förnödenhet kunna underkastas prisstopp- eller normalprisbestämmelser. Detsamma gällde om utfästelser enligt 4 § och ej minst beträffande tillämpningen av prisockerparagrafen. Enligt nämndens förmenande borde likställighet åvägabringas, så att tjänster kunde prisregleras i samma omfattning som förnödenheter. I sådant syfte föresloges ändringar i 2 a, 3, 4 och 6 §§.

Beträffande det lagtekniska genomförandet av de ifrågasatta ändringarna har *priskontrollnämnden* anfört:

Tjänstebegreppet preciseras för närvarande i 2 §. Därefter användes i de följande lagrummen beteckningen »tjänst, som i 2 § avses». Då sagda beteckning innesluter rekvisitet yrkesmässigt, kan den efter genomförandet av föreslagna ändringar ej kvarstå i 2 a, 3, 4 och 6 §§. Lagtekniskt synes problemet enklast kunna lösas så att tjänstebegreppet i stället definieras i en ny 1 a § och att i de lagrum, där rekvisitet yrkesmässigt icke synes kunna undvaras, nämligen 2, 5, 8 och 10 §§, särskilt utsättes, att förutsättning för tillämpning av stadgandena är, att verksamheten sker yrkesmässigt. Detta medför även vissa smärre redaktionella ändringar av 11 § första stycket punkterna 2) och 5).

Till den sålunda föreslagna 1 a § torde även kunna överflyttas nuvarande 2 § tredje stycket. Stadgandet om likställighet med tjänst av upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet bör även få sin plats i förstnämnda paragraf. Införandet av en ny 1 a § erfordrar en redaktionell ändring av rubriken före 1 §.

Priskontrollnämnden har vidare upptagit till behandling frågan om prisstoppbestämmelsernas tillämpning beträffande kommunala taxor å tjänster av olika slag. Nämnden har i denna del hänvisat till den vid skrivelsen den 22 augusti 1944 fogade promemorian i ämnet, enligt vilken nämnden — under beaktande särskilt av det i 2 a § stadgade rekvisitet »frivilligt» — verkställt en gränsdragning mellan tjänster, som borde falla under prisstoppet, och övriga tjänster.

Remissyttrandena. I remissyttrandena ha vissa uttalanden förekommit rörande begreppet förnödenhet. Sålunda har *socialstyrelsen* anfört, att det syntes tvivelaktigt i vad mån priskontrollnämndens tolkning, enligt vilken detta begrepp skulle vara liktydigt med lös egendom, läte sig språkligt sett försvaras. I varje fall torde sådan lös egendom som fordringsbevis, byggnad å ofri grund m. m. icke kunna inbegripas under begreppet förnödenhet. Om det ansåges önskvärt att prisregleringslagen ägde tillämpning å immateriella förmögenhetsrättigheter, borde dessa i stället särskilt angivas i lagtexten.

Livsmedelskommissionen har uttalat, att det vore önskvärt, att innebörden av begreppet förnödenhet klarlades. Skulle det befinnas, att man vid en

objektiv tolkning av begreppet förnödenhet nödgades från detsamma utesluta vissa slag av lös egendom, i fråga om vilka behov av prisreglerande åtgärder förelåge eller kunde tänkas uppkomma, borde därefter den rätta vägen vara, att prisregleringslagens bestämmelser genom särskilt stadgande i lagen gjordes tillämpliga å dessa slag av lös egendom.

Bränslekommissionen har framhållit, att genom priskontrollnämndens definition av begreppet förnödenhet förvärv av skogsavverkningsrätt eller köp av träd på rot ej fölle under lagens tillämpningsområde. Kommissionen har vidare anfört:

Regleringen av förvärv av skogsavverkningsrätt tillkom genom kungörelse den 18 juli 1942 såsom ett komplement till vedbeslaget vid en tidpunkt, då rotköpen hotade att äventyra den lokala vedförsörjningen, att sätta prisregleringslagen ur funktion samt att desorganisera arbetsmarknaden genom allt för höga avverkningskostnader. Med regleringen torde man närmast ha velat förhindra industrierna från att för eget behov göra rotköp, som ej voro förenliga med vedregleringen. Nu förefinnas ej längre samma skäl att reglera industriernas vedanskaffning för eget behov. Sålunda ha industrierna numera fått tillstånd att köpa långved utom tätorternas försörjningsområden. En annan omständighet, som väsentligen bidragit till att minska regleringsbehovet, är införandet av den allmänna clearingen av ved och torv. Genom denna utveckling har regleringen av rotköp kommit att uteslutande få betydelse som ett instrument för priskontrollen.

Kommissionen, som strävar efter att avveckla regleringarna i den mån det är möjligt, skulle ur försörjningssynpunkt redan nu kunna föreslå att regleringen om rotköpen upphäves. Behovet av att reglera prisbildningen på detta område har emellertid hittills avhållit kommissionen från att framlägga ett dylikt förslag. Då det ännu under avsevärd tid kan komma att visa sig erforderligt att en sådan prisreglering bibehålles, anser kommissionen det angeläget att prisregleringslagen göres tillämplig även på förvärv av avverkningsrätt eller köp av träd på rot. Uttrycklig bestämmelse därom torde böra införas i lagen.

Beträffande priskontrollnämndens förslag att prisregleringslagen borde omfatta jämväl upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet har *livsmedelskommissionen* uttalat, att kommissionen i sak icke hade något att erinra däremot.

Beträffande härefter frågan om den omfattning i vilken tjänster borde kunna prisregleras har *socialstyrelsen* framhållit, att den av priskontrollnämnden föreslagna lagändringen möjligen skulle kunna tolkas så, att prisregleringslagen, i motsats till vad nu vore fallet, bleve tillämplig å viss vårdverksamhet av icke obligatorisk natur, som bedreves av socialvårdsinrättningar; en dylik utvidgning borde undvikas och i stället borde prisregleringslagens tillämpningsområde ytterligare inskränkas så tillvida, att det icke skulle omfatta sådana barnhem och andra barnavårdsanstalter, som åtnjöt anslag från landsting, kommuner eller allmänna barnhuset jämte avkastning från donationer, insamlingar m. m. men vilkas ekonomi likväl till övervägande del vore baserad på vårdavgifterna.

Livsmedelskommissionen har uttalat, att kommissionen i sak ej hade nå-

got att erinra mot att tjänster kunde prisregleras i samma omfattning som förnödenheter.

Vidare har *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* understrukit nödvändigheten av den föreslagna ändringen beträffande inordnande av icke yrkesmässigt utförda tjänster under prisregleringslagens bestämmelser.

Vad särskilt angår frågan om prisstoppbestämmelsernas tillämpning beträffande kommunala taxor å tjänster har *svenska stadsförbundet* anfört, bl. a., att förevarande rättsfrågor hade avseende å priskontrollnämndens tillämpning redan nu av prisregleringsbestämmelserna och att de föreslagna ändringarna icke syntes i och för sig ge anledning att till behandling upptaga de åsyftade spörsmålen.

Departementschefen. Prisregleringslagen äger för närvarande tillämpning, förutom å tjänster, å förnödenheter av alla slag. Någon definition av begreppet förnödenhet lämnas icke i lagen; detta har ansetts överflödigt bl. a. därför att motsvarande uttryck användes i vissa äldre lagar. Enligt vad priskontrollnämnden anfört, har tvekan uppkommit huruvida immateriella förmögenhetsrättigheter vore inbegripna under lagen. Vid den praktiska tillämpningen av lagen har behov av priskontroll emellertid visat sig föreligga i fråga om förlagsrätt till film. Vidare har, enligt vad jag under hand inhämtat, motsvarande behov i vissa fall gjort sig gällande i fråga om förlagsrätt till musikaliska och litterära verk. Med hänsyn härtill och då priskontrollen torde böra vara så omfattande som behovet kräver och de tekniska förutsättningarna medgiva synes det önskvärt, att lagen formuleras så att den otvetydigt kommer att avse även överlåtelse, helt eller delvis, av rättighet av nyssnämnda slag.

Genomförandet av en priskontroll beträffande immateriella förmögenhetsrättigheter kan erbjuda avsevärda svårigheter. De ifrågavarande rättigheterna äro av skiftande slag. Hit räknas sålunda bl. a. rätt till litterärt, musikaliskt eller kinematografiskt verk, rätt till verk av bildande konst eller till fotografi, patenträtt, rätt till mönster eller modell inom metallindustrien samt rätt till firmanamn eller varumärke. Det ligger i sakens natur att beträffande dylika rättigheter ingripanden enligt prisregleringslagen äro praktiskt genomförbara endast i begränsad utsträckning. Att i förväg angiva beträffande vilka rättigheter och i vilken omfattning lagen överhuvud kan och bör tillämpas torde dock icke vara möjligt. Under det fortlöpande priskontrollarbetet kan å ena sidan uppkomma behov av prisövervakning i fråga om andra rättigheter än dem, som nu äro aktuella, medan å andra sidan formler kunna utfinnas för prissättning å rättigheter, som för närvarande icke synas lämpade för priskontroll. Det torde därför få ankomma på Kungl. Maj:t och priskontrollnämnden att i förekommande fall pröva, vilka av lagens bestämmelser som böra och kunna tillämpas i fråga om immateriella förmögenhetsrättigheter av olika slag. Jag vill tillägga att den anordning, jag sålunda föreslår, i princip icke avviker från den reglering som redan genomförts beträffande tjänster. Även i fråga om tjänster utgick man från att lagen icke kunde generellt

tillämpas; då man å andra sidan icke kunde i lagtexten uppdraga någon gräns för tillämpningsområdet gjordes lagen i princip tillämplig å tjänster av alla slag och överläts åt Kungl. Maj:t och de tillämpande myndigheterna att från fall till fall pröva i vad mån lagen i praktiken borde och kunde tillämpas.

Bränslekommissionen har funnit det angeläget att prisregleringslagen göres tillämplig även på förvärv av skogsavverkningsrätter. Enligt vad jag under hand inhämtat ansluter sig priskontrollnämnden till denna mening. Den sålunda ifrågasatta utvidgningen av prisregleringslagen var aktuell redan år 1943. Jag uttalade då bl. a. (prop. 1943: 240 s. 19 och 20) att, därest en speciallag komme till stånd rörande prisreglering av arrenden, det borde undersökas huruvida icke en dylik lag med fördel kunde göras tillämplig även i fråga om sådana begränsade nyttjanderätter till fast egendom, varom förmäles i 1 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom; därest så icke kunde ske, borde rättigheternas införande under prisregleringslagen tagas under förnyat övervägande. Någon speciallag rörande prisreglering av arrenden har emellertid icke kommit till stånd. Vid sådant förhållande anser jag mig nu böra föreslå, att den av kommissionen föreslagna utvidgningen av prisregleringslagens tillämplighetsområde genomföres. Utvidgningen torde dock böra avse icke endast skogsavverkningsrätter utan jämväl rättigheter att å fastighet taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning. Upplåtelse av sådan begränsad nyttjanderätt, som nyss sagts, torde lämpligen böra i prisregleringslagen jämställas med försäljning av förnödenhet.

Priskontrollnämnden har föreslagit att prisregleringslagen måtte utvidgas till att gälla även upplåtelser av nyttjanderätt till förnödenhet. Förslaget, som icke blivit föremål för erinran vid remissbehandlingen, har motiverats med att vid prisövervakningsarbetet behov av en dylik utvidgning visat sig föreligga. Med hänsyn härtill vill jag förorda att förslaget genomföres. Jag vill tillägga, att därigenom skulle vinnas en i och för sig önskvärd jämställdhet mellan sådana upplåtelser, som anses samtidigt innebära ett utförande av tjänst och sålunda redan kunna vara objekt för prisreglering, och övriga upplåtelser av nyttjanderätt till förnödenhet.

I fråga om prisregleringslagens tillämpningsområde har priskontrollnämnden vidare uttalat, att likställighet mellan tjänster och förnödenheter borde åvägabringas i så måtto, att icke yrkesmässigt utförda tjänster kunde bliva föremål för prisreglering i samma omfattning som icke yrkesmässiga försäljningar. Detta skulle innebära att bestämmelserna om prisstopp i 2 a §, om normalpris i 3 §, om utfästelsepris i 4 § samt om prisocker i 6 § gjordes tillämpliga även å icke yrkesmässigt utförda tjänster. Även om en dylik utvidgning icke lärer vara av större betydelse för priskontrollen, har jag likväl intet att erinra mot den sålunda föreslagna utvidgningen.

Priskontrollnämnden har i fråga om det lagtekniska genomförandet av de föreslagna ändringarna anfört, att tjänstebegreppet borde definieras i en ny 1 a §, att i denna paragraf borde intagas jämväl bestämmelse om att upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet skulle likställas med utförande av tjänst,

att till 1 a § borde överflyttas nuvarande 2 § tredje stycket, samt att i 2, 5, 8 och 10 §§ borde särskilt utmärkas att förutsättning för stadgandenas tillämpning vore att verksamheten skedde yrkesmässigt; av de sålunda föreslagna ändringarna skulle vidare föranledas redaktionella jämkningar i 2 a, 3, 4 och 6 §§, innebärande att uttrycket »tjänst som i 2 § avses» utbyttes mot uttrycket »viss tjänst» eller »tjänst». De sålunda föreslagna ändringarna kunna synas omständliga men torde vara ägnade att göra lagen mera lättläst, varför jag ansluter mig till förslaget.

I överensstämmelse med vad jag förut anfört rörande immateriella förmögenhetsrättigheter samt skogsavverkningsrätter m. m. torde vidare i den nya 1 a § böra stadgas, att lika med försäljning av förnödenhet skall enligt prisregleringslagen anses överlåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art ävensom upplåtelse av rättighet att å fastighet avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

Priskontrollnämnden har slutligen behandlat frågan om prisstoppbestämmelsernas tillämpning beträffande kommunala taxor å tjänster av olika slag. Då denna fråga synes ha i praxis lösts på ett i huvudsak tillfredsställande sätt, torde jag emellertid sakna anledning att nu ingå på nämnda fråga.

2 a §.

Priskontrollnämndens framställning. Beträffande frågan om prisstoppbestämmelsernas tillämpning å nyetablerade företagare har *priskontrollnämnden* uttalat, att en efter prisstoppdagen nyetablerad säljare eller företagare endast kunde bindas vid det gängse priset å nämnda dag. Denna regel gällde även i det fall, att den nyetablerade näringsidkaren efter prisstoppdagen övertoge en äldre rörelse.

I anslutning härtill har nämnden anfört:

Nämnden förutsätter, att med gängse pris förstås ett pris, som allmänt tillämpas inom vederbörande bransch, varvid hänsyn även måste tagas till storleken och arten av de jämförda försäljningarna eller rörelserna. Med utgångspunkt härifrån lärer det kunna fastslås, att en nyetablerad företagare, som övertagit en äldre rörelse, där det tillämpade priset legat under det gängse, i allmänhet är obunden av den tidigare innehavarens pris och oförhindrad att tillämpa gängse pris. Undantag från denna regel torde endast förefinnas, då den överlåtna rörelsen varit ensam i sitt slag i orten och överlåtarens pris sålunda är det enda jämförbara. Den obundenhet av överlåtarens prissättning, som sålunda får anses vara huvudregeln, synes enligt nämndens förmenande vara en brist i systemet. Ett typiskt exempel på ett försök att utnyttja denna lucka i bestämmelserna bildar ett nyligen aktuellt fall, där näringsidkaren förklarat, att om han ej får tillstånd att höja sitt stoppris, vederbörande rörelse kommer att överlåtas på annan person, vilken i så fall, då det gängse priset i orten otvivelaktigt är högre, kan uttaga det merpris, som nämnden icke är villig att medge.

För att bota nu nämnda brist i prisregleringslagen har nämnden föreslagit ett tillägg till 2 a § första stycket. Tillägget lärer täcka såväl det fall, att den nyetablerade näringsidkaren direkt eller efter flera mellanliggande överlåtelser övertagit en å prisstoppdagen eller dessförinnan av annan driven rörelse, som det fall, att han övertagit rörelsen av en näringsidkare, som

efter prisstoppdagen etablerat sig utan övertagande av annans rörelse. Givet är, att om den tidigare innehavaren erhållit tillstånd till överskridande av stoppris, detta medgivande även gäller för den nye innehavaren. Det är jämväl uppenbart, att om den sistnämnde genom vidtagna anordningar höjt den övertagna rörelsens kvalitet eller om onaturliga prisförhållanden i visst fall eljest skulle komma att kvarstå som en följd av stadgandets tillämpning, nämnden har att ta skälig hänsyn därtill vid prövning av ansökan om prisförhöjning.

I följd av ovannämnda ändring bör satsen »om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är» utgå ur paragrafen såsom delvis stridande mot innehållet i tillägget. Det bör måhända framhållas, att satsens uteslutande icke är avsedd att medföra någon annan förändring i nuvarande tillämpning av stopprisalternativen än som följer av den nya konstruktionen av stopprissystemet med avseende å ovan omförmälda grupp av nyetablerade näringsidkare.

Priskontrollnämnden har vidare beträffande prisstoppbestämmelsernas tillämpning å s. k. nya förnödenheter — d. v. s. sådana som först efter den bestämda prisstoppdagen tillhandahållas inom landet — framhållit att bestämmelserna i 2 a § första stycket icke vore avpassade för en kontroll av priserna å nämnda förnödenheter i vidare mån än att de av säljarna själva bestämda priserna kunde stoppas på den nivå, på vilken de befunne sig vid den första prissättningen. Nämnden har vidare härom anfört:

Vad nyss sagts gäller dock ej reservationslöst, enär det av praktiska skäl är ogörligt att bestämma en speciell (sekundär) prisstoppdag för var och en av de nya förnödenheterna, utan man måste tid efter annan fastställa särskilda »samlingsdagar» som prisstoppdagar för de under viss tidrymd efter det allmänna prisstoppets införande nytillkomna förnödenheterna.

2 a § sista stycket prisregleringslagen anvisar visserligen ett system för prisfastställelse av nya förnödenheter, men det är där endast fråga om förnödenheter, som äro avsedda att användas såsom ersättning för eller till utdrygning av prisreglerade förnödenheter. Tillverkas exempelvis efter prisstoppets införande en ny modell av en viss prisstoppad förnödenhet, varvid en ny uppfinning exploateras, som i grund förändrar den äldre modellen, lärer man ej med stöd av nu förevarande stadgande kunna förhindra saluförandet av den nya modellen, innan nämndens godkännande av priset inhämtats.

För att råda bot på här ovan antydda brister har nämnden i 2 a § tredje stycket — motsvarande nuvarande 2 a § sista stycket — föreslagit en utvidgning av rätten till prisfastställelse av nya förnödenheter. Utvidgningen föreslås skola ske så, att nya förnödenheter, som äro avsedda att erhålla samma eller liknande användningsområde som redan prisstoppade förnödenheter, även kunna bli föremål för den särskilda prisfastställelse, varom här är fråga. Huruvida sagda avgränsning är tillfyllest, är svårt att på förhand avgöra. Formuleringen lärer emellertid täcka de fall, som hittills varit aktuella. Föreskrift enligt ifrågavarande stycke lärer böra gälla under den bestämda prisstopptiden.

Beträffande det av priskontrollnämnden framlagda förslaget om prisreglering genom allmän sänkning med viss procentsats av prisstoppnivån inom viss bransch har *priskontrollnämnden* ytterligare anfört:

Prisstoppet kan — som också själva namnet antyder — icke vara ett tjänligt instrument för prissänkning. Visserligen kan under prisstopptiden ett lägre pris än det ursprungliga stoppriset bli nytt stoppris (se t. ex. SFS nr 222/1944) men medlet att åstadkomma ett dylikt lägre pris har då varit en frivillig överenskommelse. För prissänkning äro de tillämpande myndigheterna för närvarande hänvisade — förutom till överenskommelsevägen — till andra tvångsprisregleringar, främst normalpriset. Det ligger emellertid i sakens natur, att de sistnämnda icke kunna komma till användning för alla fall, och överenskommelse är ej alltid möjlig att uppnå. Det saknas därför för närvarande ett effektivt medel att vid fallande marknad — då den fria konkurrensen ej sätter in tillräckligt hårt — sänka gällande stoppriser. Inom nämnden har — som förut omnämnts — diskuterats olika vägar för att få fram ett dylikt prissänkningsmedel, som för sin tillämpning bland annat icke erfordrar en alltför invecklad apparat. Nämnden har därvid stannat vid den utväg, varåt uttryck givits i ett nytt fjärde stycke av 2 a §. Utgångspunkt för ett prissänkningsbeslut bilda de tidigare bestämda stoppriserna och de priser, som godkänts enligt förslagets 2 a § tredje stycke. Beslutet om prissänkning kan lämpligen få den innebörden, att sagda priser skola sänkas med visst procenttal. Fördelen med denna metod är, att allmänheten lätt kan kontrollera beslutets efterlevnad. Prissänkning bör genomföras samtidigt för alla led av fabrikation och handel inom viss bransch.

Prissänkningsbeslut avses skola tillämpas under samma tidsperiod som beslut om prisstopp, d. v. s. under högst tre månader i sänder. Det bör lämpligen träda i kraft viss tid efter det att beslutet meddelats, även om man kan förvänta att företagen i eget intresse söka undvika ett försäljningsstopp genom att genomföra prissänkningen omedelbart. Då enstaka fall kunna förekomma, som motivera något högre pris än det sänkta stoppriset, har nämnden även förslagit en dispensmöjlighet.

Nu nämnda ändringar medföra vissa ändringar av 11 § första stycket punkt 1).

Remissyttrandena. I remissyttrandena har frågan om prisstoppbestämmelsernas tillämpning å nyetablerade företagare i allmänhet icke särskilt behandlats.

Livsmedelskommissionen har emellertid anfört:

Kommissionen vill för sin del ifrågasätta, om några större olägenheter kunna befaras av den av priskontrollnämnden påtalade bristen i prisstoppbestämmelserna. Det utrymme för prishöjningar, som kan föreligga, måste ju under alla förhållanden bli tämligen begränsat, eftersom priset ej kan höjas mer än till det gängse priset. Härtill kommer, att risken för försök att genom verkliga eller fingerade överlåtelser få till stånd dylika prishöjningar, måste bli allt mindre, ju mer man kommer in i en prissänkningsperiod. Eftersom de föreslagna ändringarna i prisregleringslagen främst ta sikte på att effektivisera prisregleringen vid en väntad prisnedgång, ter det sig även ur denna synpunkt mindre påkallat att vidtaga den nu nämnda kompletteringen av prisstoppbestämmelserna.

Beträffande frågan om prisstoppbestämmelsernas tillämpning å s. k. nya förnödenheter har *livsmedelskommissionen* anfört:

Det torde väl i praktiken nästan alltid kunna göras gällande, att en ny förnödenhet är avsedd att erhålla samma eller liknande användningsområde som någon förnödenhet, vilken salufördes vid tiden för prisstoppets infö-

rande. Den av nämnden föreslagna utvidgningen synes därför i praktiken komma att leda till ett nära nog fullständigt förbud mot saluförande av nya förnödenheter, innan priset å desamma godkänts av priskontrollnämnden. Om man reflekterar på att införa en bestämmelse av det slag, som priskontrollnämnden föreslagit, synes man därför lika väl kunna taga steget fullt ut och även formellt göra bestämmelsen tillämplig å alla nya förnödenheter. Kommissionen kan dock icke finna, att tillräckliga skäl blivit förebragta för att man i nuvarande läge skall införa en dylik vittomfattande bestämmelse, vilken kan befaras komma att verka hämmande på upptagandet av i och för sig önskvärda nya tillverkningar. I detta sammanhang vill kommissionen även påpeka, att de prisreglerande myndigheterna ha en viss möjlighet att genom åsättande av normalpris hindra uttagande av oskäliga priser för nya förnödenheter. Kommissionen anser sig därför ej kunna tillstyrka priskontrollnämndens förslag på denna punkt.

I anslutning till vad nu nämnts vill kommissionen påpeka, att bestämmelserna i nuvarande 2 a § tredje stycket prisregleringslagen till följd av den konstruktion prisstoppbestämmelserna fått i kungörelsen den 4 juni 1943 angående allmänt prisstopp, icke torde vara tillämpliga å förnödenheter, som blivit föremål för prisreglering med stöd av 3, 4 eller 5 § prisregleringslagen eller enligt annan av Kungl. Maj:t utfärdad författning. Detta innebär att bestämmelserna i 2 a § tredje stycket prisregleringslagen exempelvis icke torde vara tillämpliga å ersättningsmedel för förnödenheter, som äro åsatta normalpris. Enligt kommissionens mening kan det ifrågasättas, om någon anledning finnes att bibehålla denna inskränkning i bestämmelsernas tillämplighetsområde.

Sveriges industriförbund har — med instämmande av *svenska arbetsgivareföreningen* — gjort följande uttalande:

För flera industribranscher betydelsefull är den utvidgning som föreslås i fråga om rätten att fastställa priser å s. k. nya förnödenheter. I den mån sådana förnödenheter äro avsedda att erhålla samma eller liknande användningsområde som redan prisstoppade förnödenheter, skall nämnden enligt förslaget äga förbjuda saluhållande därav, innan dess godkännande av priset inhämtats. Någon egentlig motivering för förevarande bestämmelse har icke av priskontrollnämnden förebragts. Erfarenheterna från uppgångsperioden torde icke heller giva vid handen, att verkligt behov av det föreslagna tvångsmedlet förefinnes. Bestämmelsens tillämpning skulle uppenbarligen medföra betydande praktiska olägenheter för därav berörda företagare och en icke oväsentlig ökning av priskontrollnämndens arbetsbörda. Den skulle tillika vara ägnad att hämma det utvecklingsarbete, som normalt pågår inom industrien för utfinnande av nya och förbättrade typer och modeller. Under sådana förhållanden anser förbundet, att missbruk även på detta område i regel böra kunna hindras i första hand genom frivilliga överenskommelser med företagarna.

I anledning av priskontrollnämndens förslag om prisreglering genom allmän sänkning med viss procentsats av prisstoppnivån inom viss bransch har *livsmedelskommissionen* framhållit, att det syntes önskvärt att de prisreglerande myndigheterna finge möjlighet ej blott att företaga allmänna sänkningar av stoppriserna utan även att för enstaka företagare bringa stoppriser, som låge över de gängse stoppriserna, ned till en skäligare nivå. Den föreslagna nya lydelsen av 2 a § sista stycket prisregleringslagen syntes även ge möjlighet härtill.

Å andra sidan har *Sveriges köpmannaförbund* förutsatt, att den föreslagna bestämmelsen borde tolkas så, att enskild företagare icke med stöd av nämnda bestämmelse kunde åläggas att sänka det för honom gällande stoppriset utan eventuell sänkning borde gälla förnödenheten och samtliga företagare inom hel bransch. Lagtexten syntes böra formuleras i överensstämmelse härmed.

Departementschefen. Priskontrollnämnden har såsom en brist i systemet betecknat det förhållandet att vid överlåtelse av rörelse den nye innehavaren icke vore bunden av det stoppris, som gällt för den tidigare innehavaren, utan vore oförhindrad att höja priset till nivå med det gängse. Nämnden har i enlighet härmed föreslagit ett tillägg till 2 a § första stycket av innebörd, att ny innehavare av rörelse icke finge utan tillstånd överskrida det för den tidigare innehavaren gällande stoppriset. Det sålunda föreslagna tillägget är måhända icke av större betydelse för prisövervakningsarbetet. Med hänsyn till vad nämnden anfört och då förslaget icke mött erinran från de hörda näringsorganisationernas sida, anser jag mig dock böra biträda detsamma. I formellt hänseende förordar jag emellertid en annan avfattning av tilläggsstadgandet än den av nämnden föreslagna.

Vidare har priskontrollnämnden anfört, att bestämmelserna i 2 a § tredje stycket angående prissättning å ersättningsvaror icke syntes kunna tillämpas då en företagare saluförde en helt ny modell av en förnödenhet, beträffande vilken prisstopp vore gällande. Den nya förnödenheten torde nämligen i sådant fall icke kunna anses som ersättningsvara för den ursprungliga förnödenheten utan vore en helt ny produkt och såsom sådan undandragen prisbestämmelserna. I enlighet härmed har nämnden föreslagit att bestämmelserna i 2 a § tredje stycket måtte utvidgas till att avse jämväl sådana nya förnödenheter, som vore avsedda att erhålla samma eller liknande användningsområde som de förnödenheter för vilka prisstopp gällde. Nämnden har vidare föreslagit sådan omformulering av lagrummet att däri uttryckligen angåves, att meddelad föreskrift gällde endast under den tid själva prisstoppet vore gällande.

Den föreslagna utvidgningen har i ett par remissyttranden blivit föremål för kritik, därvid särskilt framhållits att lagändringen skulle verka i produktionshämmande riktning. Dessa farhågor synas emellertid överdrivna. Jag vill understryka att den ifrågavarande befogenheten endast avser rätt att *i visst fall* föreskriva, att ersättningsvara för en prisstoppad förnödenhet icke må försäljas förrän priset blivit i vederbörlig ordning godkänt. Det torde för övrigt — om lagen icke tolkas alltför restriktivt — kunna ifrågasättas om icke åtskilliga av de fall, som enligt nämndens uttalande skulle falla utanför lagens tillämpningsområde, i själva verket täckas redan av gällande stadgande. Den tvekan i fråga om stadgandets rätta innebörd, som sålunda lärer föreligga, skulle i väsentlig mån undanröjas genom den föreslagna ändringen. På grund av det anförda och då förslaget jämväl i övrigt synes ägnat att effektivisera prisövervakningen, tillstyrker jag förslaget.

Emellertid torde, om i lagen införes det föreslagna stadgandet angående förnödenhet som är »avsedd att erhålla samma eller liknande användningsområde», det icke vara erforderligt att vid sidan därav bibehålla det nu använda uttrycket »förnödenhet, som är avsedd att användas såsom ersättning för eller till utdrygning av» den prisreglerade förnödenheten; den föreslagna formuleringen torde nämligen täcka även sist åsyftade fall.

Den av livsmedelskommissionen ifrågasatta ytterligare utvidgningen av ifrågavarande stadgande torde knappast böra vidtagas. Därest fråga är om en normalprissatt förnödenhet synes det lämpligt, att jämväl den nya förnödenheten prisregleras i samma ordning.

Den föreslagna befogenheten att vid ändrade förhållanden meddela föreskrift om procentuell sänkning av stoppriserna har av priskontrollnämnden förutsatts skola utnyttjas generellt för viss bransch eller viss förnödenhet. Livsmedelskommissionen har däremot framhållit, att det syntes önskvärt att kunna enligt samma metod nedbringa stoppriset för enstaka företagare inom branschen. Vid bedömandet av denna fråga bör beaktas att det allmänna prisstoppet så till vida är individuellt, att priset för envar företagare inom branschen låses vid den av honom å prisstoppdagen tillämpade nivån. Det synes därför jämväl ur rättvisesynpunkter önskvärt, att den av livsmedelskommissionen föreslagna utvidgningen vidtages. Emellertid torde — såsom priskontrollnämnden under hand framhållit — liknande skäl tala för att individuell sänkning av stoppris i vissa fall bör få genomföras även utan att ändrade förhållanden inträtt. Därest för en företagare gällande stoppris *väsentligt* överstiger det inom branschen gängse priset, torde sålunda redan av denna anledning föreskrift om sänkning av stoppriset böra få meddelas. Emellertid vill jag understryka, att sänkning av stoppriset av anledning som sist sagts självfallet icke bör få genomföras, om det högre priset är motiverat av skillnader i fråga om kvalitet, service o. s. v.

I samband med de föreslagna ändringarna i 2 a § torde denna lämpligen böra uppdelas i tre moment.

3 §.

Ändringen i förevarande paragraf har behandlats i samband med ändringarna i 1 a och 2 §§.

4 §.

Priskontrollnämndens framställning. Beträffande utfästelser jämlikt 4 § har *priskontrollnämnden* anfört:

Utfästelse enligt nämnda paragraf kan endast avse priser. I avgivna utfästelser ha emellertid stundom inryckts även andra villkor än prisvillkor, t. ex. förbindelse att sälja vederbörande vara i viss angiven ordning. Så har särskilt varit förhållandet med utfästelser i samband med import. Utfästelser beträffande annat än priser ha dock ej varit straffbundna. Detta är uppenbarligen en brist. Nämnden har därför föreslagit en ändring i paragrafen i avsikt att fylla nämnda lucka. Denna ändring medför viss ändring av 11 § första stycket punkt 3).

Remissyttrandena. I denna del har *livsmedelskommissionen* anfört följande:

Kommissionen anser det rent principiellt vara av vikt, att en bestämd artskillnad uppehålles mellan de åtgärder, som vidtagas med stöd av prisregleringslagen, och de åtgärder, som vidtagas med stöd av särskilda författningar rörande regleringen av handeln med eller förbrukningen av vissa varor. Åtgärder i direkt prisreglerande syfte böra sålunda så långt möjligt vidtagas endast med anlitande av prisregleringslagen, under det att åtgärder, som gå ut på att reglera handeln med eller förbrukningen av varor, böra vidtagas med stöd av de särskilda regleringsförfattningarna men ej med anlitande av prisregleringslagen. Liksom livsmedelskommissionen efter prisregleringslagens tillkomst regelmässigt avstått från att med stöd av de befogenheter att uppställa villkor vid medgivande av tillstånd att köpa eller sälja ransonerade varor, som enligt olika ransoneringsförfattningar tillkomma kommissionen, meddela föreskrifter om de priser, till vilka inköp eller försäljning får ske, anser kommissionen även, att åtgärder i syfte att få till stånd en lämplig fördelning av vissa varupartier eller att eljest ordna distributionen eller konsumtionen av vissa varor böra vidtagas av försörjningskommissionerna med stöd av de befogenheter i detta hänseende, som tillkomma dem enligt olika kristidsförfattningar. I överensstämmelse med denna sin allmänna uppfattning anser kommissionen det mindre lämpligt, att man i prisregleringslagen skulle straffbelägga överträdelser av utfästelser rörande annat än prisfrågor. Kommissionen vill vidare framhålla, att det enligt kommissionens mening ur principiell synpunkt väl synes kunna godtagas, att man straffbelägger överträdelse av en till offentlig myndighet avgiven utfästelse rörande visst i prisregleringslagen speciellt angivet förhållande (i detta fall det pris till vilket en vara skall säljas) men däremot synes betänkligt, om straff enligt prisregleringslagen skulle kunna följa å överträdelse av utfästelse rörande en hel mängd däri ej angivna, mer eller mindre perifera förhållanden. Som exempel å de konsekvenser den av nämnden föreslagna ändringen skulle erhålla vill kommissionen sålunda nämna, att vissa redan nu till priskontrollnämnden avgivna förbindelser innehålla — förutom utfästelse att ej sälja vissa varor till högre priser än som godkänts av priskontrollnämnden — jämväl åtagande *att* vid varje försäljning till grossist eller detaljist lämna köparen meddelande om de av nämnden såsom högsta fastställda priserna, *att* såsom villkor vid försäljning till grossist lämna köparen meddelande om av nämnden godkända priser samt *att*, efter föreskrift från viss enskild fabrikantsammanslutning, under viss tid från leverans avstänga grossist eller detaljist, vilken överskridit av nämnden godkända priser. Samtliga dessa bestämmelser kunna väl sägas utgöra utfästelse rörande villkor för förnödenhets försäljning, och överträdelse av desamma skulle sålunda enligt nämndens förslag i fortsättningen kunna bli belagd med straff enligt prisregleringslagen. Beträffande den i förbindelserna angivna uppgiftsskyldigheten torde emellertid, därest sådan skall föreligga och vara förknippad med straffsanktion, uttryckligt stadgande härom böra intagas i prisregleringslagen, och ett avstängande av köpare från varor bör enligt kommissionens mening i vart fall icke framtvingas genom att överträdelser av utfästelser därom straffbeläggas. Vad nu anförts utgör endast exempel på vad en utfästelse kan komma att innehålla i fråga om villkor för förnödenhets försäljning eller för utförande av tjänst. Det torde vara klart att dylika villkor även kunna innehålla bestämmelser rörande en mängd andra förhållanden, som antingen överhuvud ej böra regleras genom straffsank-

tioner eller där regleringen i vart fall ej bör ske i den här ifrågasatta ordningen.

Av skäl som nu anförts anser sig livsmedelskommissionen böra avstyrka priskontrollnämndens förslag på berörda punkt.

Departementschefen. Livsmedelskommissionen har av principiella skäl ansett sig böra avstyrka den av priskontrollnämnden föreslagna utvidgningen. Emellertid torde prisövervakningen kunna i viss mån underlättas, därest prisutfästelser av ifrågavarande slag kunde kombineras med straffsanktionerade utfästelser rörande den ordning i vilken försäljningen må ske eller tjänsten utföras. Därest utfästelserna — såsom naturligt är — begränsas till att avse sådana förhållanden som ha samband med och äro ägnade att underlätta priskontrollen, torde icke heller några avgörande principiella invändningar kunna resas mot förslaget. Jag anser mig sålunda böra tillstyrka, att 4 § utbygges till att avse jämväl utfästelser beträffande den ordning, i vilken försäljningen må ske eller tjänsten utföras. Jag torde i detta sammanhang få erinra om att i 6 § tillämpningsförordningen till prisregleringslagen (SFS 1943: 309) stadgas, att i utfästelse av ifrågavarande slag skall särskilt angivas, att den avgivits jämlikt 4 § prisregleringslagen och under straffansvar som i nämnda lag sägs.

5, 6, 8 och 10 §§.

Ändringarna i dessa paragrafer sammanhänga med den förut omnämnda utvidgningen av prisregleringslagens tillämpningsområde med avseende å tjänster.

11 och 16 §§.

Enligt 11 § straffas köpare endast i vissa fall för delaktighet i av säljare begånget brott mot normalprisbestämmelse eller eljest mot prisföreskrift, som meddelats med stöd av prisregleringslagen. Förutsättningen för att köparen skall kunna ådömas delaktighetsansvar är nämligen att han uppsåtligen förlett säljaren till brottet eller att köparen handlat i återförsäljningssyfte eller i syfte att använda varan i yrkesmässig förvärvsverksamhet. Däremot finnes i lagen intet stadgat angående ansvar för köpare vid prisockerbrott (6 §) eller vid överträdelse av förbudet mot s. k. kombinationsköp (7 §). Emellertid har högsta domstolen i ett den 4 september 1944 meddelat utslag (refererat i NJA för år 1944 avd. I s. 414 o. f.) under åberopande av 3 kap. 3 § strafflagen samt 6 och 11 §§ prisregleringslagen fällt en köpare till ansvar för delaktighet i prisocker; en ledamot av högsta domstolen var dock skiljaktig och ansåg det åtalade förfarandet icke vara av beskaffenhet att för köparens del föranleda ansvar. Den ståndpunkt högsta domstolens majoritet sålunda intagit torde leda till ett ur priskontrollsynpunkt tillfredsställande resultat, såvitt fråga är om köpare som anstiftat brottet eller som handlat i återförsäljningssyfte eller i syfte att använda den köpta varan i yrkesmässig förvärvsverksamhet. Då köparen ådömts straff under åberopande av 3 kap.

3 § strafflagen lärer emellertid konsekvensen av högsta domstolens utslag kunna bliva, att vid prisockerbrott köparen framdeles ådömes ansvar jämväl i *andra* fall än nyss sagts. Någon saklig grund för ett vidsträcktare köpareansvar vid prisockerbrott än vid t. ex. brott mot normalprisbestämmelser finnes dock icke. På grund av det anförda torde de i 11 § prisregleringslagen meddelade bestämmelserna om köpares delaktighetsansvar böra göras tillämpliga även i fråga om prisockerbrott. Motsvarande bör gälla i fråga om prisockerbrott i samband med utförandet av tjänst.

Frågan om köparens delaktighetsansvar vid brott mot det i 7 § meddelade förbudet mot kombinationsavtal lärer icke vara av större praktisk betydelse. För vinnande av en enhetlig reglering av hithörande spörsmål torde dock motsvarande ändringar böra vidtagas i fråga om de i 11 § meddelade straffbestämmelserna rörande dylikt brott.

Slutligen torde i 11 § böra vidtagas vissa smärre ändringar till följd av utvidgningen av prisregleringslagens tillämpningsområde med avseende å tjänster ävensom till följd av de förut föreslagna ändringarna i 2 a och 4 §§.

I syfte att göra 11 § mera överskådlig torde lagtexten böra uppdelas i tre moment. Härav föranledes en redaktionell ändring i 16 §.

Det av priskontrollnämnden ingivna lagförslaget har inom finansdepartementet blivit föremål för överarbetning i enlighet med de grunder, för vilka jag i det föregående redogjort. Därvid ha även vidtagits ett par redaktionella ändringar, för vilka särskild motivering icke torde behöva lämnas. Det sålunda överarbetade förslaget till *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459)* torde få såsom *Bilaga* fogas vid protokollet.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att prisregleringslagen med hänsyn till omfattningen av de föreslagna ändringarna torde böra i sin helhet nytryckas i Svensk författningssamling.

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande över lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gösta Renlund.

Bilaga.

Förslag

till

lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).

Härigenom förordnas, *dels* att underrubriken före 1 § prisregleringslagen den 30 juni 1942, vilken lag gäller till och med den 30 juni 1945,[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att närmast efter 1 § skall införas en ny paragraf, betecknad 1 a §, av nedan angiven lydelse, *dels* att 2, 2a, 3—6, 8, 10, 11 och 16 §§[2] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att lagen i sålunda ändrat skick skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

Nuvarande lydelse:	Föreslagen lydelse:
Inledande bestämmelse.	**Inledande bestämmelser.**
— — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — —
	1 a §.
	Med tjänst avses i denna lag sådan tjänst som någon, yrkesmässigt eller tillfälligt, såsom företagare utför åt annan.
	Lika med utförande av tjänst skall enligt denna lag anses dels utövande av verksamhet, som avser att åt resande eller andra mot betalning tillhandahålla möblerad bostad, vare sig ensamt eller i förening med förplägnad (hotell- och pensionatrörelse), dels ock upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.
	Lika med försäljning av förnödenhet skall anses överlåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art, så ock upplåtelse av rättighet att å fastighet avverka skog eller att där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

[1] Jfr 1944:149.

[2] Senaste lydelse av 2, 2 a, 5, 6, 8, 10 och 11 §§ se 1943:308.

Nuvarande lydelse:

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför* viss tjänst skall vara skyldig

1) att ofördröjligen — — — föreskriften angives;

2) att varje — — — prishöjningen; eller

3) att minst — — — skälen därtill.

Den som — — — skall göras.

Lika med utförande av tjänst skall enligt denna lag anses utövande av verksamhet, som avser att åt resande eller andra mot betalning tillhandahålla möblerad bostad, vare sig ensamt eller i förening med förplägnad (hotell- och pensionatrörelse).

2 a §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller *som* frivilligt utför *tjänst, som i 2 § avses,* icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat *(prisstopp).*

Föreslagen lydelse:

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller *yrkesmässigt utför* viss tjänst skall vara skyldig

1) att ofördröjligen — — — föreskriften angives;

2) att varje — — — prishöjningen; eller

3) att minst — — — skälen därtill.

Den som — — — skall göras.

2 a §.

1 mom. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller frivilligt utför *viss tjänst* icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat *(prisstopp). Sker efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som med föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga.*

Nuvarande lydelse:

Föreskrift om — — — till prishöjning.

Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att förnödenhet, som är avsedd att *användas såsom ersättning för eller till utdrygning av* den prisreglerade förnödenheten och som icke saluförts inom landet före den dag prisstoppet föreskrevs, icke må försäljas eller utbjudas till avyttring förrän priset å förnödenheten godkänts av myndighet som Konungen bestämmer. Godkänt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten.

Föreslagen lydelse:

Föreskrift om — — — till prishöjning.

2 mom. Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att förnödenhet, som är avsedd att *erhålla samma eller liknande användningsområde som* den prisreglerade förnödenheten och som icke saluförts inom landet före den dag prisstoppet föreskrevs, icke må *under den tid prisstoppet är gällande* försäljas eller utbjudas till avyttring förrän priset å förnödenheten godkänts av myndighet som Konungen bestämmer. Godkänt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten.

3 mom. Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller har pris å viss förnödenhet godkänts jämlikt 2 mom. och inträda därefter sådana på prisbildningen inverkande förhållanden att priset skäligen bör sänkas, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer förordna om sådan prissänkning. Förordnande som nyss sagts må meddelas beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller beträffande viss företagare inom branschen. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer må ock meddela förordnande om prissänkning beträffande viss företagare inom en bransch, därest för honom gällande stoppris väsentligt överstiger det gängse priset.

Förordnande som i första stycket sägs gäller under den tid prisstoppet är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

Nuvarande lydelse:

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av *tjänst som i 2 § avses.*

Normalpriset må — — — sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller *tjänst som i 2 § avses utföras,* må priset icke överskridas med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utföra* viss tjänst skall tillkomma endast

1) den som — — — viss sammanslutning;

2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utfört* sådan tjänst.

Meddelas föreskrift — — — därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka

Föreslagen lydelse:

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av *viss tjänst.*

Normalpriset må — — — sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller *viss tjänst utföras, eller eljest beträffande den ordning, i vilken försäljningen må ske eller tjänsten utföras,* må priset icke överskridas *eller utfästelsen eljest frångås* med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller *yrkesmässigt utföra* viss tjänst skall tillkomma endast

1) den som — — — viss sammanslutning;

2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller *yrkesmässigt utfört* sådan tjänst.

Meddelas föreskrift — — — därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka

Nuvarande lydelse:

uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utföra* tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller vid utförande av *tjänst, som i 2 § avses,* taga eller träffa avtal om vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till säljarens eller företagarens självkostnad och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

Ej heller — — — sådant vederlag.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller *såsom företagare åt annan yrkesmässigt utför* viss tjänst, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de — — — åligger myndigheten;

2) för kontroll — — — för myndigheten.

Försummar någon — — — sådant vite.

10 §.

Myndighet som — — — av förnödenheten.

Föreslagen lydelse:

uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller *yrkesmässigt utföra* tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller vid utförande av *tjänst* taga eller träffa avtal om vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till säljarens eller företagarens självkostnad och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

Ej heller — — — sådant vederlag.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller *yrkesmässigt utför* viss tjänst, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de — — — åligger myndigheten;

2) för kontroll — — — för myndigheten.

Försummar någon — — — sådant vite.

10 §.

Myndighet som — — — av förnödenheten.

Nuvarande lydelse.

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om *utförande av tjänst som i 2 § avses.*

11 §.

Med dagsböter — — — år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 §, eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller att visst pris å förnödenhet godkänts jämlikt 2 a § *sista stycket,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten till *förhöjt pris* eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt *förhöjt pris* eller som, med vetskap om att föreskrift enligt 2 a § *sista stycket* meddelats beträffande viss förnödenhet, brutit mot föreskriften;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller *å tjänst som i 2 § avses,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst som i 4 § sägs, utan

Föreslagen lydelse:

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om *yrkesmässigt utförande av viss tjänst.*

11 §.

1 mom. Med dagsböter — — — år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 §, eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller att visst pris å förnödenhet godkänts jämlikt 2 a § *2 mom. eller att prissänkning beträffande viss förnödenhet eller tjänst föreskrivits jämlikt 2 a § 3 mom.,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten till *högre pris än det sålunda fastställda* eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt *högre pris än det fastställda* eller som, med vetskap om att föreskrift enligt 2 a § *2 mom.* meddelats beträffande viss förnödenhet, brutit mot föreskriften;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller *tjänst,* utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av *eller med vetskap om* sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst

Nuvarande lydelse:

tillstånd försålt eller saluhållit *förnödenheten för högre pris än det utfästa eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt sådant pris eller som, med vetskap om utfästelsen, i återförsäljningssyfte för förnödenheten betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris än det utfästa;*

4) den som — — — eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att sälja viss förnödenhet eller utföra *tjänst, som i 2 § avses,* eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

6) *den som brutit mot bestämmelserna i 6 §;*

7) *den som brutit mot det i 7 § stadgade förbudet;*

8) den som — — — vilseleda myndighet.

Vid bedömande — — — betydande storlek.

Lika med — — — yrkesmässig förvärvsverksamhet.

Ej må köpare i andra fall än förut angivits dömas för delaktighet i av

Föreslagen lydelse:

som i 4 § sägs, utan tillstånd försålt eller saluhållit *eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten till högre pris än det utfästa eller eljest i strid mot utfästelsen;*

4) den som — — — eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att sälja viss förnödenhet eller utföra *viss tjänst,* eller om villkor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

6) *den som försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenhet eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänst mot vederlag, som i 6 § sägs;*

7) *den som försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenhet eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänst under villkor, som säljaren eller företagaren jämlikt 7 § icke ägt uppställa;*

8) den som — — — vilseleda myndighet.

Vid bedömande — — — betydande storlek.

2 *mom.* Lika med — — — yrkesmässig förvärvsverksamhet.

Ej må köpare i andra fall än förut angivits dömas för delaktighet i av

Nuvarande lydelse:

säljare begånget brott som i *första stycket* under 1), 2), 3) *eller 5)* avses, där ej köparen med sådan vetskap, varom i nämnda lagrum är sagt, uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den, som erlagt eller förbundit sig att erlägga betalning för tjänst som i *första stycket* under 1), 2), 3) *eller 5)* avses, så ock i fråga om säljares delaktighet i sådant av köpare begånget brott som i *första stycket* under 4) avses.

Fälles någon till straff enligt *första eller tredje stycket,* skall domstolen tillika förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits; dock att, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, nedsättning må ske av det värde som skall utgivas.

16 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom vad någon förpliktas utgiva enligt 11 § *sista stycket* tillfalla kronan.

Föreslagen lydelse:

säljare begånget brott som i *1 mom.* under 1), 2), 3), *5), 6) eller 7)* avses, där ej köparen med sådan vetskap, varom i nämnda lagrum är sagt, uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den, som erlagt eller förbundit sig att erlägga betalning för tjänst som i *1 mom.* under 1), 2), 3), *5), 6) eller 7)* avses, så ock i fråga om säljares delaktighet i sådant av köpare begånget brott som i *1 mom.* under 4) avses.

3 mom. Fälles någon till straff enligt *1 mom. eller 2 mom. första stycket,* skall domstolen tillika förplikta honom att utgiva värdet av taget eller avtalat vederlag eller värdet av förnödenhet som undanhållits; dock att, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, nedsättning må ske av det värde som skall utgivas.

16 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, ävensom vad någon förpliktas utgiva enligt 11 § *3 mom.* tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Stadgandet i 2 a § 1 mom. första stycket sista punkten skall icke äga tillämpning beträffande överlåtelse av rörelse, som skett före denna lags ikraftträdande.

Bihang.

Förslag
till
lag om ändring i vissa delar av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).

Härigenom förordnas, *dels* att 2, 2 a, 3—6, 8, 10 och 11 §§ prisregleringslagen den 30 juni 1942[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att till lagen skall fogas en ny paragraf, betecknad 1 a §, av nedan angiven lydelse, *dels ock* att rubriken före 1 § i lagen skall erhålla följande ändrade lydelse, avseende jämväl 1 a §.

Inledande bestämmelser.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

1 a §.

Med tjänst förstås i denna lag sådan tjänst, som någon utför såsom företagare åt annan.

Lika med utförande av tjänst skall enligt denna lag anses *dels* utövande av verksamhet, som avser att åt resande eller andra mot betalning tillhandahålla möblerad bostad, vare sig ensamt eller i förening med förplägnad (hotell- och pensionatrörelse), *dels ock* upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller som yrkesmässigt utför viss tjänst skall vara skyldig

1) att ofördröjligen anmäla det pris, som han tillämpat för förnödenheten eller tjänsten å dag som i föreskriften angives;

2) att varje gång höjning av priset vidtages ofördröjligen anmäla prishöjningen; eller

3) att minst en vecka innan höjning av priset är avsedd att vidtagas anmäla den tillärnade prishöjningen och skälen därtill.

Den som meddelat föreskrift om anmälningsskyldighet äger bestämma till vilken myndighet anmälan skall göras.

2 a §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller som frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, som han tillämpade å dag som i föreskriften angives eller som den angivna da-

[1] Senaste lydelse se 1943: 308.

gen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat, eller, om försäljningen sker eller tjänsten utföres i en av honom efter sagda dag övertagen rörelse, det pris som rörelsens förre innehavare enligt detta stycke icke ägt överskrida *(prisstopp)*.

Föreskrift om — — — till prishöjning.

Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva, att förnödenhet, som är avsedd att användas såsom ersättning för eller till utdrygning av den prisreglerade förnödenheten eller att eljest erhålla samma eller liknande användningsområde som sistnämnda förnödenhet och som icke saluförts inom landet före den dag prisstoppet föreskrevs, icke må under den tid prisstoppet är gällande försäljas eller utbjudas till avyttring förrän priset å förnödenheten godkänts av myndighet som Konungen bestämmer. Godkänt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndigheten.

Har prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller föreskrift meddelats jämlikt tredje stycket och inträda sedermera sådana på prisbildningen inverkande förhållanden, att det i första eller tredje stycket angivna priset skäligen bör sänkas, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer att för tid, som sägs i andra stycket, förordna om sådan prissänkning. Sålunda bestämt pris må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

3 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger fastställa visst pris, som prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller vid frivilligt utförande av viss tjänst.

Normalpriset må — — — sådant tillstånd.

4 §.

Har någon till offentlig myndighet gjort särskild utfästelse beträffande högsta pris, till vilket viss förnödenhet må av honom försäljas eller viss tjänst utföras, eller i fråga om annat villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande, må priset icke överskridas eller villkoret åsidosättas med mindre myndigheten givit tillstånd därtill.

5 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller att yrkesmässigt utföra viss tjänst skall tillkomma endast

1) den som är medlem av viss sammanslutning;

2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller yrkesmässigt utfört sådan tjänst.

Meddelas föreskrift — — — därtill äro.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig, fördyrande mellanhandel med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § angivna utomordentliga förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller yrkesmässigt utföra tjänsten.

6 §.

Ej må någon vid överlåtelse av förnödenhet eller vid utförande av tjänst taga eller träffa avtal om vederlag, som i märklig mån överstiger det i all-

mänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till säljarens eller företagarens självkostnad och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

Ej heller — — — sådant vederlag.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva skyldighet för den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller som yrkesmässigt utför viss tjänst, att på anfordran av den myndighet, som meddelat föreskriften, eller annan myndighet, som därvid bestämts,

1) lämna de uppgifter myndigheten finner erforderliga för utövning av den priskontrollerande verksamhet, som åligger myndigheten;

2) för kontroll av lämnade uppgifter eller tillämpade priser förete handelsböcker och affärshandlingar för myndigheten.

Försummar någon — — — sådant vite.

10 §.

Myndighet som — — — av förnödenheten.

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om yrkesmässigt utförande av visst tjänst.

11 §.

Med dagsböter eller fängelse i högst sex månader eller, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, med fängelse eller straffarbete i högst två år straffes

1) den som underlåtit att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrivits jämlikt 2 §, eller som vid fullgörande av anmälningsskyldigheten lämnat medvetet oriktig uppgift eller som, med vetskap om att prisstopp föreskrivits beträffande viss förnödenhet eller tjänst eller att visst pris å förnödenhet godkänts jämlikt 2 a § tredje stycket eller att prissänkning beträffande viss förnödenhet eller tjänst föreskrivits jämlikt 2 a § fjärde stycket, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten till förhöjt pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala sådant pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt förhöjt pris eller som, med vetskap om att föreskrift enligt 2 a § tredje stycket meddelats beträffande viss förnödenhet, brutit mot föreskriften;

2) den som, med vetskap om att normalpris gäller å viss förnödenhet eller tjänst, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris eller i återförsäljningssyfte för densamma betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt högre belopp;

3) den som, efter avgivande av sådan utfästelse beträffande förnödenhet eller tjänst som i 4 § sägs, utan tillstånd försålt eller saluhållit förnödenheten för högre pris än det utfästa eller för utförande av tjänsten uppburit eller krävt sådant pris eller eljest brutit mot villkor, som omfattats av utfästelsen, eller som, med vetskap om utfästelsen, i återförsäljningssyfte för förnödenheten betalat eller förklarat sig villig att betala högre pris än det utfästa eller eljest brutit mot villkor, som omfattas av utfästelsen;

4) den som — — — eller villkoret;

5) den som med vetskap om föreskrift, som jämlikt 5 § meddelats angående rätten att sälja viss förnödenhet eller utföra viss tjänst, eller om vill-

kor, som i anledning av denna lag uppställts för rätten att sälja förnödenheten eller utföra tjänsten, försålt eller saluhållit eller i återförsäljningssyfte köpt eller förklarat sig villig att köpa förnödenheten eller utfört eller erbjudit sig att utföra tjänsten i strid mot föreskriften eller villkoret;

6) den som — — — skall utgivas.

Denna lag träder i kraft etc.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 17 januari 1945.

Närvarande:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 13 januari 1945 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 4 januari 1945, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av chefen för rättsavdelningen i finansdepartementet hovrättsrådet Rolf Dahlgren.

Förslaget föranledde följande yttrande av lagrådet.

Avfattningen av 1 a § tredje stycket kan giva anledning till tvekan, huruvida vissa avtal, såsom angående rätt att förevisa film eller utöva patent, inrymmas under denna bestämmelse. Då det är avsett, att stadgandet skall äga tillämpning å avtal av nämnda beskaffenhet, bör ett förtydligande ske så att med överlåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art jämställes upplåtelse av sådan rättighet. Härjämte vill lagrådet beträffande förevarande paragraf i dess helhet framhålla, att lagtexten skulle vinna i överskådlighet, därest bestämmelserna i paragrafen överflyttas till 2 §.

Enligt 11 § 2 mom. andra stycket må köpare ej i andra fall än förut i paragrafen angivits dömas för delaktighet i av säljare begånget brott, som avses i 1 mom. under 1), 2), 3), 5), 6) eller 7), där ej köparen med sådan vetskap, varom i nämnda lagrum är sagt, uppsåtligen förlett säljaren till brottet. Det sålunda uppställda villkoret om vetskap hos köparen har — trots ordalagen — icke avseende å de förfaranden, som upptagits under 6) och 7), utan endast å de i 1), 2), 3) och 5) åsyftade fallen. Jämväl i de fall, som beröras i 6) och 7), kan emellertid köparen fällas till ansvar för delaktighet, endast om han äger vetskap om de omständigheter, som konstituera säljarens brott. Då av allmänna regler följer, att uppsåtligt förledande ej kan föreligga, med mindre anstiftaren äger sådan vetskap, torde det ej vara erforderligt att för något av de fall, som avses i detta stycke, nämna köparens vetskap såsom villkor för straffbarhet.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 januari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, lagrådets den 17 januari 1945 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 4 januari 1945 remitterade förslaget till *lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).*

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden.

På sätt lagrådet föreslagit torde stadgandet i 1 a § tredje stycket böra förtydligas. Lagrådets anmärkning mot avfattningen av 11 § 2 mom. andra stycket torde böra föranleda den av lagrådet föreslagna justeringen av lagtexten. Vad åter angår den av lagrådet ifrågasatta överflyttningen av bestämmelserna i 1 a § till 2 § kan det vara tvivelaktigt, om lagtexten skulle vinna i överskådlighet genom en dylik överflyttning, varför jag icke anser mig hava anledning att förorda en omarbetning av lagtexten i denna del.

Föredraganden hemställer härefter att förslaget måtte — efter vidtagande dels av de nu förordade ändringarna dels ock av ett par redaktionella jämkningar — jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bengt Ericsson.